

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Ústav dějin křesťanského umění

Sofya Buzykanova

**Ohlas děl Ilji Repina a výstav ruských umělců v Praze
1900–1953**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Milan Pech, Ph.D.

Praha 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Sofya Buzykanova

Bibliografická citace

Ohlas děl Ilji Repina a výstav ruských umělců v Praze 1900–1953: bakalářská práce / Sofya Buzykanova; vedoucí práce: PhDr. Milan Pech, Ph.D. -- Praha, 2020. -- 81 s.

Anotace

Tato bakalářská práce má za cíl prozkoumat ohlas výstav ruských umělců, které probíhaly v Praze v první polovině 20. století s důrazem na díla a tvorbu proslulého ruského malíře Ilju Jefimoviče Repina. Bude sledovat proměnu recepce ruského umění v různých historických podmínkách, jimiž procházely české země a Rusko a v kontextu měnícího se vztahu české společnosti k ruské kultuře. Bude to instalováno na příkladu díla I. Repina.

První velká skupinová výstava ruských umělců v Praze proběhla v roce 1900, kdy se Rusko ostře potýkalo s otázkou nacionalismu a sílilo v něm revoluční hnutí. Během první republiky proběhlo několik menších monografických výstav Repina. Kromě toho se v roce 1935 uskutečnila další souborná výstava ruského umění, která měla název I. Retrospektivní výstavu obrazů ruského malířství 18. – 20. století a vznikla pod záštitou města Prahy. Bakalářská práce neopomene zmínit také Výstavu obrazů národních umělců SSSR z r. 1947, přestože na ní I. Repin nebyl zastoupen. Šlo klíčovou expozicí, která těsně před komunistickým pučem v Československu znovu otevřela otázku socialistického realismu. Závěr práce bude věnován výstavě ruského umění, kterou uspořádala už v podmínkách komunistického režimu Národní galerie v Praze v roce 1953.

Klíčová slova

I.Repin, ruské výstavy, Česko — ruské vztahy/ československo—sovětské vztahy, Československo, kulturní výstavy, kulturní politika, recenze.

Abstract

This barchelor thesis aims to examine the receptions of exhibitions of Russian artists, which took place in Prague in the first half of the 20th century, with an emphasis on the work of the well – know Russian painter Ilya Yefimovich Repin. This thesis will observe transformation of the reception of Russian art under different historical circumstance that the Czech lands and Russia went through and in the context of the changing attitude of Czech society towards Russian culture. It will be based on the example of the work of I. Repin.

The first large group exhibition of Russian artists in Prague took place in 1900, when Russia was struggling sharply with the question of nationalism and the uprising revolutional movement. During the First Czechoslovak Republic several smaller monographic exhibitions of Repin took place. In addition, in 1935 took place another big exhibition of Russian paintings of the 18th – 20th centuries took place and it was created under the auspices of the City of Prague. This barchelor thesis does not neglect to mention the Exhibition of paintings of national artists of the USSR from 1947, although I. Repin was not represented there. It was the main exposition, which reopened the question of socialist realism just before the communist coup in Czechoslovakia. The conclusion of the work will be devoted to the exhibition of Russian art, which was organized in the conditions of the communist regime in the National Gallery Prague in 1953.

Keywords

I.Repin, russian exhibitions, Czech – Russian relations, Czechoslovakia, cultural relations, cultural policy, review.

Počet znaku (včetně mezer): 101 745

Poděkování

Děkuji PhDr. Milanu Pechovi, Ph.D. za poznámky a vedení práce. Také bych chtěla poděkovat své rodině za důvěru a podporu.

Obsah

Úvod.....	9
1. Evropa na prahu nového století	11
1.1. Politická situace v Rusku a českých zemích na přelomu století	11
1.2. Kulturní vztahy.....	11
1.3. I. J. Repin a první publikace.....	13
1.4. Výstava Spolku ruských umělců «Товарищество передвижных художественных выставок», Jednota umělců výtvarných v Praze, „U Štajgrů“, 1900 18	
2. Výstavy ruského umění ve dvacátých letech v Praze a jejich ohlas v dobovém tisku	23
2.1 Politická situace v prvním dvacetiletí 20. století.....	23
2.2. Výstavy I. Repina během roku 1923.....	24
2.3. Výstava obrazů, studií a kreseb Ilji Repina, Jurije Repina a Vasila Leviho roku 1925, Obecní dům	27
2.4. Výstava Augustina Němejce a soubor ruských umělců roku 1928, Obecní dům 28	
2.5. Výstava Oskara Brázdy a souboru ruských umělců roku 1930, Obecní dům..	29
3. Retrospektivní výstava ruského malířství 18.–20. století, Clam-Gallasův palác, 1935	31
3.1 Kulturně–historický kontext.....	31
3.2 Výstava v Clam-Gallasově paláci	32
3.3 Seznam vystavených děl	35
4. Výstava ruského umění v Národní galerii roku 1953, Šternberský palác	37
4.1 Kulturně–historický kontext	37
4.2 Výstava ruského umění v Národní galerii roku 1953, Šternberský palác.....	38
Závěr	42
Obrazová příloha.....	44

Seznam vyobrazení	70
Seznam použitých zkratk	74
Seznam použitých pramenů a literatury.....	75

Úvod

Po první světové válce, kdy český a slovenský národ získali nezávislost a založili společný stát zvaný Československo, se předchozí pozitivní vztah k carskému Rusku změnil. Čelní českoslovenští představitelé si udržovali skeptický postoj k poválečnému bolševickému politickému systému v Rusku a hleděli s obavami na to, co se v zemi dělo. Praha se během dvacátých let stala útočištěm pro ty Rusy, především ruskou inteligenci, kteří s bolševickým režimem nesouhlasili nebo byli ze strany bolševické vlády perzekuováni. Ve třicátých letech emigrační vlna z Ruska, respektive Sovětského svazu, zeslábla. V souvislosti s politickou situací v celé Evropě, která se nevyznačovala značnou stabilitou, se vzájemné vztahy mezi Československem a SSSR začaly měnit, jednak ČSR uznala Sovětský svaz, jednak oba státy uzavřely hospodářské a vojenské dohody. Ještě více se upevnily v době druhé světové války, protože SSSR se do značné míry zasloužil o osvobození Československa od nacistické okupace. Na jinou úroveň posunul dosavadní přátelské styky obou států komunistický převrat v ČSR v únoru 1948, po kterém získal Sovětský svaz v československé státě bezprecedentní vliv.

Proměňující se česko-ruské politické styky se promítaly také do vzájemných kulturních vztahů, stejně jako se vyvíjela „slovanská“ politika v českém prostředí. První výstavy umění slovanských národů, včetně ruského, se v Praze začaly systematicky pořádat už během sedmdesátých let 19. století, kdy v českých zemích vrcholilo národní obrozenecké hnutí. Ve své bakalářské práci sleduji tyto proměny a vůbec recepci ruského umění a zvláště Ilji Repina na pražských výstavách mezi lety 1900 až 1953.

Cílem mé bakalářské práce bylo podívat se na dobové katalogy, recenze, časopisy a zhodnotit, jak se měnily postupem času interpretace ruského umění a zvláště tvorby Ilji Repina od výstavy Sdružení putovních výstav v roce 1900, souboru výstav Jednoty umělců výtvarných v Praze v průběhu dvacátých let, výstavy Slovanského ústavu v roce 1935, a poslední velká expozice, jíž jsem se věnovala, je výstava Ruského umění uspořádaná Národní galerií v roce 1953. Při zpracování materiálů jsem se obrátila hlavně na fond knihovny Uměleckoprůmyslového muzea, Národní knihovny – zvláště ke katalogům, dobovým časopisům a novinám jako *Národní listy*, *Světazor*, *Volné směry*, *Česká revue*, *Osvěta*, *Veraikon*, *Umění*, *Rozhledy*, *Ročenka Slovanského ústavu*, *Výtvarné umění*, které jsem se snažila porovnat a interpretovat. Při práci s literaturou jsem se také obracela o pomoc k ruským zdrojům a internetu. Vybrala jsem si tak

rozsáhlé výstavy s výjimkou výstavy z roku 1947, na níž Ilja Repin nebyl zastoupen, abych mohla prozkoumat, jak se vyvíjely vztahy mezi dvěma státy, jak se měnily názory na sovětskou vládu a jak se to odráželo při zpracování katalogů a v dobovém tisku při kritice výstav skupiny ruských umělců.

První kapitola se zabývala biografií ruského malíře Ilji Repina, zmínila jsem tam první velké monografie o umělci a jeho tvorbě v ruském a českém prostředí, první publikace Repinových reprodukcí v českém dobovém tisku a hlavní pozornost byla věnována výstavě peredvižníků a interpretaci této události v historickém kontextu.

Druhá kapitola je věnovaná řadě výstav Jednoty umělců výtvarných v Praze ve spolupráci se skupinou ruských umělců, včetně I. Repina ve dvacátých letech.

Třetí kapitola se zaměřuje na první retrospektivní výstavu ruského malířství 18.–20. století v Clam-Gallasově paláci včetně činnosti Slovanského ústavu a zvláště osobnosti N. L. Okuněva.

V poslední, čtvrté kapitole je přiblížena výstava ruského umění v Národní galerii uspořádaná Vladimírem Fialou a je zde obsažena také zmínka o výstavě obrazů národních umělců SSSR na Slovanském ostrově z roku 1947, která je důležitou součástí výzkumu práce.

1. Evropa na prahu nového století

1.1. Politická situace v Rusku a českých zemích na přelomu století

Mezinárodní situace v relativně krátké periodě mezi lety 1879–1905 byla velice napjatá a proměnlivá. Nejen v Evropě, ale i po celém světě došlo k dalekosáhlým změnám ve všech oblastech, začaly se organizovat politické bloky. Během října roku 1879 byla podepsána spojenecká smlouva mezi Německem a rakousko–uherským mocnářstvím, čímž vznikl Dvojspolek, který byl později, roku 1882, zapojením Itálie přetvořený v Trojspolek.¹ O několik let později, v roce 1907, byla mezi Francií, Ruskem a Velkou Británií vytvořena Trojdohoda.²

V českých zemích se o zavádění češtiny jako vnitřního úředního jazyka uvažovalo od 80. let.³ V roce 1882 došlo k rozdělení pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity na německou a českou část. Mezitím v 90. letech 19. století v Čechách probíhalo přehodnocování politického a kulturního dědictví, kladly se nové sociální, národnostní, státoprávní a kulturní otázky. Mladá generace přebrala vůdčí roli na politické scéně a otevřeně demonstrovala svůj nesouhlas se současnými poměry. Na podzim roku 1893 protesty dosáhly vrcholu a přerostly v protivládní akce, které způsobily vyhlášení výjimečného stavu v Praze a okolí.⁴

Na počátku 20. století bylo Rusko kvůli dlouhé době samoděržaví, hospodářské zaostalosti a téměř žádnému kulturnímu vzdělání mezi společenskými vrstvami jednou ze zaostalejších zemí tehdejší Evropy. V průběhu vlády Alexandra II. (1855–1881) proběhly velké reformy v oblasti soudnictví, vojska, územní správy a důležitým krokem bylo zrušení nevolnictví v roce 1861. Jeho syn Alexandr III. (1881–1894), neoplývající stejnou mírumilovností, nepokračoval v politice svého předchůdce. I když se v periodě jeho vlády Ruské impérium nezúčastnilo žádné války, nastolil autokratický styl vlády, což přivedlo zemi na pokraj revoluční situace.⁵

1.2. Kulturní vztahy

Kulturní vztahy mezi Ruským impériem a zástupci českého národa se začaly více rozvíjet po návštěvě Ruska známým českým jazykovědcem a filologem Josefem

¹ ŠUSTA 1925, 87–88.

² Tamtéž, 35.

³ Tamtéž, 235.

⁴ URBAN 2000, 231.

⁵ VYDRA 2017, 247–248.

Dobrovským, která se uskutečnila na konci 18. století. Dobrovský později vydal gramatiku ruského jazyka a česko-ruský slovník, čímž otevřel novou etapu v procesu seznamování mezi oběma národy. Byla navázána soustavná spolupráce, sjednocoval se pohled na slovanskou otázku a vůbec citový zájem o Slovanstvo jako takové.⁶ Dobrovský kladl důraz na slovanskou vzájemnost, i když na počátku 19. století neměla ještě jasné obrysy. V době českého národního obrození se Rusko jevilo být nadějnou oporou v boji proti germanizaci.

Od poloviny 19. století se začala do češtiny překládat významná díla ruských spisovatelů jako A. S. Puškina, F. M. Dostojevského, N. V. Gogola nebo A. P. Čechova.⁷ Začala narůstat vzájemná informovanost, zvýšila se četnost vzájemných návštěv. Nešlo jen o styky v oblasti literatury, divadla a hudby, ale i o mnohem hlubší a složitější proces, na kterém se podílelo také výtvarné umění.

V roce 1923 načrtl tužkou portrét Josefa Dobrovského ruský malíř a portrétista Ores Adamovič Kiprenskij (1782–1836), který se na cestě z Itálie do Petrohradu zastavil v Mariánských Lázních, kde se Dobrovský v té době léčil.⁸ V roce 1862 Prahu navštívil malíř typických ruských lesních krajín Ivan Ivanovič Šiškin (1831–1898). Spolu se svým přítelem Valeriem Ivanovičem Jakobim (1854–1902) cestovali po severovýchodních Čechách. Jednou z jejich zastávek byly Pardubice, kde I. I. Šiškin namaloval několik studií později vystavených v Petrohradě na velké souborné výstavě roku 1891.⁹

Také čeští umělci cestovali do Ruska, především do Moskvy a Petrohradu. Jedním z prvních byl Josef Mánes, který se aktivně zajímal o slovanské umění a v roce 1867 se zúčastnil poutě na národopisnou výstavu v Moskvě.¹⁰

Umělecká beseda byla jedním z nejstarších spolků v českých zemích. Byla založena 9. března 1863 a spojovala významné spisovatele, herce a hudební a výtvarné umělce pod heslem „V umění volnost“.¹¹ Pro připravenou výstavu ve velké zasedací síni Staroměstské radnice organizovanou v roce 1870 Uměleckou besedou se spolku podařilo získat dílo polského umělce Jana Matejka *Unie lubelská*.¹² Úspěch této výstavy posloužil jako podnět pro další výstavy se zaměřením na slovanské umělce, včetně těch ruských.

⁶ NOVÁK 1928, 49–50.

⁷ KONEČNÝ 1974, 22.

⁸ VOLF/VOLF 1935, 36.

⁹ ŠÁMAL/STARÁ 1956, 11.

¹⁰ KONEČNÝ 1974, 18.

¹¹ HOLEČEK 1888, 187.

¹² Tamtéž, 190.

V lednu roku 1871 byla uspořádána další výstava Umělecké besedy v dolním sále budovy Měšťanské besedy v Jungmannově ulici, na kterou se dostaly dvě krajiny, *Jezero na Kavkaze* a *Bouře v Kas Bae* od malíře vod a moře J. K. Ajvazovského.¹³ O sedm let později, v roce 1878, Umělecká beseda vyjednávala s Fedorem Bronikovem o uspořádání výstavy. Obrazy ruských malířů se objevily rovněž v roce 1879 na pražském Žofinském salonu, kde kromě dvou obrazů od F. Bronikova byly také dva obrazy od Fedora Čumakova a díla I. Ajvazovského.¹⁴

Ještě v roce 1878 se měla uskutečnit výstava ruského umělce V. V. Věreščagina, kterého později Umělecká beseda jmenovala čestným členem, ale bohužel k výstavě nedošlo kvůli rusko-tureckému konfliktu.¹⁵ Umělecké besedě se spolu s Krasoumnou jednotou nakonec podařilo Věreščaginovy obrazy vystavit v sálech Rudolfiny v roce 1886. Věreščagin dokonce přijel do Prahy, aby mohl sám uspořádat výstavu. Byla to vůbec první souborná výstava ruského umělce, která proběhla v Praze. Vzbudila tehdy velkou pozornost u pražského obecnstva.¹⁶ O dva roky později, v roce 1898, vystavil v Praze Věreščagin také svůj napoleonský cyklus.¹⁷

Během roku 1899 proběhly v Petrohradě a v Moskvě umělecké a uměleckoprůmyslové výstavy Rakouska-Uherska, ve kterých se českým umělcům poprvé podařilo skupinově vystoupit. Celkově bylo zastoupeno 35 českých účastníků s 51 pracemi¹⁸, skrze které se mohla ruská společnost poprvé systematictěji seznámit s českým uměním.¹⁹ V zimě roku 1901 byla uskutečněna výstava českých uměleckých publikací, které byly přátelsky přijaty ruskou veřejností a o nichž byly publikovány dvě statě v ruském uměleckém časopisu *Iskusstvo i chudožestvennaja promyšlenost*.²⁰

1.3. I. J. Repin a první publikace

Mezi ruskými umělci, kteří se v 19. století začali objevovat na pražských výstavách, byl Ilja Jefimovič Repin, známý ruský malíř, který svou tvorbou s výjimečnou úplností a pochopením zaznamenával ruskou realitu i společenské dění v celé druhé polovině 19. století. Narodil se 24. července roku 1844 v bývalé Charkovské gubernii v Čugujevě.

¹³ KONEČNÝ 1974, 21.

¹⁴ WEITENWEBER 1879, 210.

¹⁵ KONEČNÝ 1974, 59.

¹⁶ [B], Výtvarné umění, Vereščagin o pokroku v umění, Světozor 20, 1886, č. 14, 12.03., s. 219–220.

¹⁷ ŠÁMAL/STARÁ 1956, 13.

¹⁸ [?], Výstava v Petrohradě a Moskvě, Volné směry 4, 1900, č. 1, s. 25.

¹⁹ [?], Umělecká a umělecko – průmyslová výstava Rakousko–Uherská v Petrohradě a Moskvě, Volné směry 3, 1899, č. 9, s. 495–496.

²⁰ [?], K výstavě Peredvižníků, České Revue 4, 1900–1901, č. 1–6, s. 104.

Poté, co bratranec Trofim Čaplygin přinesl malému Iljovi vodové barvy, kreslil a maloval Repin každou volnou chvíli, zkoušel malovat všechno kolem sebe, včetně podobizen známých.²¹

V 11 letech nastoupil do topografické školy při vojenském topografickém ústavu, kde se učil jen dva roky, jelikož škola byla roku 1857 zrušena.²² Čugujev bylo místo známé jako středisko malířů ikon. Není divu, že se Repin učil ikonopisu, konkrétně u Ivana Michajloviče Bunakovova. Za dva roky mladý umělec odešel od mistra a začal samostatně pracovat na kostelních obrazech a podobiznách.²³ Ale už v té době mladý Ilja toužil po studiu na akademii. Podle dobových záznamů víme, že 1. listopadu roku 1863 Repin sebral všechny své ušetřené peníze a odjel do Petrohradu. Umělci se podařilo dostat na akademii až na druhý pokus, tedy v lednu roku 1864, a strávil zde následujících osm let.²⁴ Na Repina měl velký vliv Ivan Nikolajevič Kramskoj (1837–1887), malíř žánrové a historické malby. Podle mínění Kramského se především v tvorbě mimo akademické práce více projevovala osobitost mladého Repina.

Repinovi se během života podařilo uskutečnit několik zahraničních cest. První se udála díky zlaté medaili získané na akademické výstavě za závěrečnou diplomovou práci v roce 1873.²⁵ Díky tomu Repin několik měsíců cestoval po Itálii. V Benátkách obdivoval významná města a renesanční mistry. Ve Vídni si prohlédl světovou výstavu a pak strávil tři roky v Paříži, kde se stal svědkem prvního organizovaného vystoupení impresionistů.²⁶ I když umělec poukazoval na rozdíly v tvorbě mezi ruskými a francouzskými umělci, usiloval o pochopení úlohy Francie v uměleckém vývoji a o studium francouzské malířské tradice.²⁷

Do Petrohradu se Repin vrátil kolem roku 1876.²⁸ Za rok se přestěhoval do Moskvy, kde začalo jeho neplodnější tvůrčí období. O dva roky později vstoupil do Sdružení putovních výstav, které bylo ustanoveno ruským umělcem, realistou Grigorijem Grigorjevičem Mjasojedovem (1834–1911) v listopadu roku 1870. Hlavním cílem tohoto sdružení bylo spojit různé umělce v jeden směr, tak zvaný demokratický realismus, který

²¹ REPIN 1953, 57–59.

²² LJASKOVSKAJA 1982, s. 58.

²³ REPIN 1953, 73.

²⁴ Tamtéž, 153.

²⁵ STĚRNIN/ ZUMR 1985, 9.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

byl zaměřen proti akademismu, měl bojovat za národní obsah a srozumitelnost umění. Později, kolem roku 1882, se umělec přestěhoval zpátky do Petrohradu, kde pokračoval v práci a vytvořil většinu svých nejznámějších děl.

S ruským kritikem Vladimírem Vasiljevičem Stasovem (1824–1906) uskutečnil na jaře roku 1883 další cestu po muzeích Evropy.²⁹ Spolu navštívili Berlín, Drážďany, Mnichov, Paříž, Madrid a Benátky. Nejvíc ho zaujala díla barokních realistů Rembrandta van Rijna, zvláště *Noční hlídka*,³⁰ a Franse Halse. Repin dokonce zpracoval kopii Velázquezova obrazu *Menippa*.³¹

Na přelomu 20. století došlo ke změně, tvůrčí činnost umělce se začala pomalu snižovat, i když do konce svého života neodložil štětec z ruky. Kolem roku 1903 se Ilja Repin přestěhoval na vesnici Kuokkala na břehu Finského zálivu. Tam strávil posledních 30 let života ve vile Penáty, kde ve věku 86 let zemřel.³²

Tvorba Ilji Repina byla charakteristická svým hlubokým realismem, vírou v malířskou opravdovost. Umělec sdílel těžkosti svého národa a ve svém díle se opakovaně věnoval zobrazování bojů ruského národa za sociální spravedlnost. V článku *Současné ruské umění*, který Alexander Benois, ruský umělec a zakladatel *Miru Istkusstva*, publikoval ve *Volných směrech*, zdůraznil, že Repin byl „*vynikající talent*“, a uvedl, že „*pro Repina není technických obtíží; jeho kresba je pevná, jeho barva živá a správná, jeho provedení energické až k odvážnosti; a přece při všem tom schází mu styl, bez něhož není pravého mistra*.“³³ Tím citátem Benois vyjádřil názor, že hlavním nedostatkem tvorby I. Repina byla nepřítomnost jediného směru, ve kterém by umělec naplno rozvíjel svůj tvůrčí potenciál, čímž „*rozptyloval svůj talent*“.³⁴

Repinova první monografie o jeho životě a tvorbě byla publikována Sergejem Ernstem (1894–1980) v roce 1927. Ernst byl ruským historikem umění a kritikem, který napsal několik biografických spisů o životě i tvorbě velkých ruských umělců. Byl v přímém kontaktu s I. Repinem a vedl s ním aktivní korespondenci. Ernst posílal umělci otázky, na které Repin s oblibou odpovídal. Igor Grabar, autor další, dvoudílné monografie o Repinovi z roku 1937, považoval Ernstovu knihu za jednu z nejlepších tehdy existujících

²⁹ REPIN 1953, 298.

³⁰ Tamtéž, 301.

³¹ Tamtéž, 307.

³² STĚRNIN/ ZUMR 1985, 22.

³³ BENOIS 1901, 198.

³⁴ Tamtéž, 199.

knih o malíři. První velká česká monografie o Repinovi a jeho tvůrčím životě pocházela od Vladimíra Fialy z roku 1952. Hned následujícího roku pak vyšla další monografie, *Repin, malíř ruského lidu* od Luboše Hlaváčka.

Matěj Anastasia Šimáček, který převzal vedení obrázkového týdeníku *Světazor* po svém strýci Františku Šimáčkovi během roku 1883, se podílel na popularizaci vyobrazení slovanských umělců a zvláště Ilji Repina.³⁵ Velkou zásluhu na navázání přátelských styků s ruskými umělci měl také malíř a grafik Gustav Frank, který se od roku 1890 usadil v Petrohradu, kde se osobně seznámil s Iljou Repinem, a kromě toho byl o devět let později jmenován členem Akademie umění v Petrohradě. Díky těsné spolupráci mezi umělci poslal Frank redakci *Světozoru* několik fotografií různých obrazů a studií, čímž se v českém prostředí šířilo lepší povědomí o ruském umění.³⁶

V sociálně-demokratickém ilustrovaném lidovém měsíčníku pro zábavu a poučení *Rudé květy* (1879–1915) byla publikována vyobrazení *L. N. Tolstoj ve své pracovně* [18] a *Burláci* [19] hned v prvním ročníku.³⁷ Lev Tolstoj byl hluboce věřícím člověkem nehledě na neshody s pravoslavnou církví a následující odloučení spisovatele. Přestože tendence k „náboženské citovosti“ občas bránila věcně pozorovat sociální jevy, Tolstoj patřil ke stoupencům odsuzujícím antinárodní charakter probíhajících reforem v Ruském impériu, bojoval o osvobození křesťanů, čímž se v některých otázkách přibližoval k myšlenkám sociální demokracie.³⁸

³⁵ Zřejmě první publikovaná reprodukce Repinova obrazu bylo *Loučení nováčkov* [1], najdeme v prosincovém čísle *Světozoru* z roku 1883. V roce 1885 byl reprodukován jeho obraz *Střelci přísahají carevně Sofii věrnost* [2]. Jak postupně rostl zájem o ruské umělce, objevovaly se častěji zprávy o nich v dalších studiích a textech. Jak se ukazuje, postupem času nestačil už jen jednoduchý popis obrazů. Například v roce 1886 byl spolu s dílem *Ruský voják ve středověku* [3] publikován také článek „*U Sergěje Michajloviče Tretjakova*“ o sbírce v Tretjakovské galerii. V roce 1887 bylo reprodukováno další Repinovo dílo, *Tam dole pod Plevem* [4], a následně roku 1889 *Vláčení bárek na Volze* [5]. Další reprodukce vychází roku 1892. Jednalo se o obraz *Košový ataman Záporožcův Ivan Dmitrijevič Šerko spisuje s druhy posměšnou odpověď* [6], který doprovázel krátký text o obrazu, životopis umělce a dvě ukázky portrétního umění: *Pracovna hraběte Lva Nikolajeviče Tolstého v Jasné Poljaně* [7] a *Portrét Tolstého* [8].

³⁶ V roce 1893 byly reprodukovány například obrazy *Procesí se zázračným obrazem* [9], *Sv. Mikuláš zdržuje popravu* [10], rytina obrazu *Neočekávaný host* [11] a studie *Kozácký ataman* [12] z roku 1894. Další publikovaný obraz byl *podobizna Gustava Franka* [13] z roku 1895, *Zatčení na vsi* [14] z roku 1898. V posledním ročníku *Světozoru* se ukázaly obrazy *Podobizna* z roku 1899, portrét skladatelů *M. I. Glinky* [15], studie *Zaporožců* [16] a portrét *Ference Liszta* [17].

³⁷ *Rudé květy* 1, 1901, č. 3, 1.08., s. 40–41.

³⁸ [?], REPIN 1901a, 46.

Podle mínění anonymního autora v *Rudých květech* byly postavy Burláků vnímány jako nejnižší vrstvy společnosti, které autor srovnával se zvířaty. Mají ponořené hlavy a roztrhané oblečení, „*němá bolest vypravovala dojemně o beznadějně bídě těchto ruských proletářů.*“³⁹ Odlišný názor zastával F. M. Dostojevskij ve *Volných směrech*, který o Burlácích mluvil takto: „*Vždyť leckterý pozorovatel odejde s rozruchem v srdci a s láskou (...) Vždyť nemožno nezamilovat si jich, těch bezzáštitných, nemožno odejít, aby si jich nezamiloval. Nemožno nepomyslit si, že jest dlužníkem, opravdovým dlužníkem lidu...*“ Tento dojem se zachovává díky naivnosti a prostotě zobrazování Burláků, které ani nenapadá přemýšlet o svém sociálním postavení.⁴⁰

Na popularizaci ruského umění, zvláště tvorby Ilji Repina, se podílel také časopis *Zlatá Praha*, který nějakou dobu soupeřil s časopisem *Světovzor*, avšak později se spojily.⁴¹ *Volné směry* byly prvním uměleckým měsíčníkem, který se rozhodl podle vzoru cizích uměleckých časopisů, že bude poskytovat hlubší vhled do otázek umění a bude provádět názorný výběr publikovaných děl. Časopisu, který vydával Spolek výtvarných umělců Mánes, nabídl sám Repin, že může a hlavně že je ochoten zaslat do časopisu své kresby a skici k reprodukovaní. Ze začátku se jednalo o vydání samostatného čísla věnovaného zmiňovanému ruskému umělci, ale kvůli jednání mezi Jednotou výtvarných umělců s předvižníky požádal Ilja Repin redakci časopisu o vydání speciálního sešitu později než v původně plánovaném roce 1900. Nakonec vyšlo Repinovo číslo *Volných směrů* v červnu roku 1901. Díky přispění ze strany Gustava Franka, který se podílel na výběru děl, bylo do redakce časopisu posláno 13 fotografií, čtyři světotisky (portréty), čtyři akvarely, ze kterých byly dvě studie hlavy a dvě krajiny.⁴²

Na význam, jaký Iljovi Repinovi přikládají redaktori *Volných směrů*, ukazuje, že byl druhým cizím výtvarníkem, kterému bylo věnováno celé samostatné číslo časopisu.⁴³ Vůbec prvním byl francouzský sochař Augustin Rodin. Arsène Alexandre ve stejném ročníku *Volných směrů* psal o tvorbě francouzského sochaře v souvislosti s připravovanou výstavou spolkem S. V. U. Mánes v nově postaveném výstavním

³⁹ [?], REPIN 1901a, 46.

⁴⁰ DOSTOJEVSKIJ 1901, 186–187

⁴¹ První publikované reprodukce pocházejí z roku 1892 L. N. Tolstoj ve své *pracovně na vsi „Jasnaja Poljana“*, *Ataman záporožských kozáků, Ivan Dmitrijevič Sjerko sestavuje posměšnou odpověď sultánu Mohamedu IV. r. 1680, Lev Tolstoj v polní práci* [20]. V roce 1897 to byla díla jako *Autoportrét* [21], *Hrabě L. N. Tolstoj ve své pracovně doprovázený umělcovým životopisem a obraz Sv. Mikuláš* [22].

⁴² ŠÁMAL/STARÁ 1956, 36.

⁴³ REPIN 1901b, 173–196.

pavilonu od Jana Kotěry v Kinské zahradě.⁴⁴ Zmiňoval, že Rodinovy práce vyvolávaly hluboké překvapení a že byly považovány za osvobozující nejen díky obrazotvornosti, ale důležité také bylo pozorování přírody, odkud umělec čerpal inspiraci pro nové typy postav, novou kompozici. Také Alexandre doplňoval, že „*Velcí umělci jsou velicí, protože vidí víc a rychleji než ostatní a protože nás učí svým příkladem vidět více než jsme viděli dříve.*“⁴⁵ To stejné můžeme říct i o tvorbě ruského malíře realisty Ilji Repina, který často ve své tvorbě řeší aktuální témata. Antonín Slaviček, český moderní krajinář, pojmenoval tuto časopiseckou konfrontaci ruské a francouzské kultury jako dva protipóly, které se podle něj vzájemně křížily a prolínaly.⁴⁶

1.4. Výstava Spolku ruských umělců «Товарищество передвижных художественных выставок», Jednota umělců výtvarných v Praze, „U Štajgrů“, 1900

Pro bližší seznámení českého výtvarného umění s ruským nebyly důležité pouze časopisy nebo knižní publikace, ale také výstavy ruských umělců, které zprostředkovaly přímý kontakt s ruským uměním. O možnosti uspořádání výstav ruského umění se začalo uvažovat již kolem roku 1899 mezi členy Jednoty umělců výtvarných v Praze. Podle návrhu sochaře Celdy Kloučka a malíře Emanuela Krescence Lišky se po zrušení posmrtné jarní výstavy českého grafika Ludka Aloise Maroldova otevřel prostor pro uskutečnění ruské výstavy.⁴⁷ Sochař Josef Mauder, jedna z předních osobností Jednoty umělců výtvarných, měl na starosti dojednání výstavy. Na komunikaci s ruskou stranou se podílel Gustav Frank, který zprostředkoval kontakt mezi českými umělci a Repinem. Pomocnou ruku přiložila i manželka J. Maudera Julie, která také znala ruský jazyk a vyřizovala potřebnou korespondenci.⁴⁸ Diskutovalo se, jestli do Prahy bude přivezena běžná výroční výstava peredvižniků nebo bude přepraven nový soubor obrazů. Oficiální akademické a salonní umění v Ruském impériu během poslední čtvrtiny 19. století zažívalo uměleckou krizi. Akademické malbě scházelo psychologické prohloubení námětu, zájem o sociální problémy, salonní malba neodrážela náladu společnosti, a proto chyběl zájem o akademické salonní umění ze strany obecnstva.

⁴⁴ ARSÉNE 1901, 97–104.

⁴⁵ ARSÉNE 1901, 100.

⁴⁶ KONEČNÝ 1974, 24.

⁴⁷ ŠÁMAL/STARÁ 1956, 43.

⁴⁸ Tamtéž, 44.

Výstavě peredvižníků v Praze předcházely dvě výroční prodejní výstavy ve Varšavě a v Rize. Protože se jednalo o prodejní expozice, nebylo možné před jejich ukončením oznámit, kolik obrazů a jaké konkrétně budou převezeny do Prahy.⁴⁹ Dobové prameny dokládají, že na základě osobního přání Josefa Maudera výstavní soubor děl byl doplněn pracemi z osobního majetku Ilji Repina.⁵⁰

Pražská výstava peredvižníků byla nakonec zahájena 15. května roku 1900 v nově otevřené obrazárně J. V. Novákova „U Štajgrů“ ve Vodičkově ulici [23].⁵¹ Jednoduchý plakát ve fialové, zlaté a bronzové barvě byl zpracován akademickým malířem Jindřichem Bubeníčkem [24].⁵² Výstavní síň podle návrhu architekta Edvarda Kadraby byla rozdělena do čtyř částí, kde bylo vystaveno 40 malířů a 226 děl, které tvořilo 153 olejových obrazů, 73 kreseb a leptů. Obrazy byly do Prahy převezeny pravděpodobně v poslední třetině dubna.⁵³

Pozornost kritiků a široké veřejnosti byla obrácena především k Repinovi a Šiškinovi. Možná překvapivě nebyla od Ilji Repina představena žádná z jeho historických maleb. Umělec byl zastoupen čtyřmi obrazy, které jen naznačovaly kvalitu Repinových prací. Byly představeny dvě práce se sociálními náměty. Obraz *Souboj* [25], zapůjčený z majetku Treťjakovské galerie, zachycující moment těsně po výstřelu, a obraz *V samovazbě* nebo *Nihilistka před popravou* [26], působící hlubokou tragičností a prostotou, zachycující ženu těsně před popravou. Cítila bolest a muka, která se odrážela od její slabě osvětlené tváře. Díky černému tónu umělec obrazu ještě více dodal výraz bolesti a tíhy, se kterými se tato žena setkala.⁵⁴ To, že tento obraz silně zapůsobil na české publikum, dokládá, že byl podle dobových zpráv zakoupen za 1000 rublů knihkupcem Antonínem Procházkou.⁵⁵ Z úvodní statě ve výstavním katalogu *Ruské a sovětské umění z československých sbírek* od Jiřího Kotalíka, který byl ředitelem Národní galerie mezi lety 1967 až 1990, se dozvídáme, že obraz byl nějakou dobu součástí sbírek Národní galerie, ale v dnešní době se nepodařilo tuto informaci ověřit.⁵⁶

Mezi kritiky, které výstava ruských umělců zaujala, byla žena Miroslava Tyrše, Renata Tyršová, která řadila Ilju Repina mezi přední ruské portrétisty. Výstavy se zúčastnil se

⁴⁹ ŠÁMAL/STARÁ 1956, 44.

⁵⁰ Tamtéž, 44.

⁵¹ [?], Výstava ruských peredvižníků, Národní listy 40, 1900, č. 134, 16.05., s. 3.

⁵² ŠÁMAL/STARÁ 1956, 53.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ KOČÍ 1900, 12.

⁵⁵ ŠÁMAL/STARÁ 1956, 55.

⁵⁶ KOTALÍK 1977

dvěma podobiznami, které byly upozaděny na druhé místo portrétem zesnulého I. I. Šiškina od I. N. Kramského, s nímž se návštěvníci potkávali při vstupu do výstavního prostoru.⁵⁷ *Podobiznu dramatické umělkyně paní Strepetovoj [27]* dnes najdeme v Treťjakovské galerii v Moskvě a *Podobiznu dramatického umělce pana G. [28]* byla darována do Nižnětagilského muzea kolem roku 1946.⁵⁸

Výstava peredvižníků byla mimořádnou událostí a byla v Praze přijata s hlubokým zájmem. K uzavření expozice došlo 6. června 1901 a celkový počet návštěvníků dosáhl 3 407, což bylo málo v porovnání s výstavou Verščagina v Rudolfinu z roku 1886, kterou prohlédlo přibližně 10 000 lidí.⁵⁹ O zamýšlené výstavě informovaly v lednu 1900 z *Plzeňské listy*.⁶⁰ Renata Tyršová se v *Osvětě* domnívala, že zájem ze strany českého obecnstva k odehrávající události byl dán díky „*podstatě a povaze umění*“, které se neomezovalo na skupinu odborníků, ale naopak bylo přístupné a pochopitelné pro všechny společenské vrstvy díky výběru témat jako výjevy ze života ruského lidu, pohledy do domácnosti, krajiny.⁶¹ V tom prý spočívala také podstata ruské literatury, která počítala s „*hlubší vnímavostí*“ a nebyla prvoplánová.⁶² Pro pochopení tvorby ruských malířů se musel divák zamyslet nad tím, jaké dojmy vyvolalo to, co viděl. Tyršová také upozorňovala na jednostrannost ruského umění v souvislosti s výběrem témat.⁶³ Zřídka se v tvorbě ruských mistrů objevovalo zobrazení nahého ženského těla. Bylo to tak v souvislosti s osobitostí vývoje ruského malířství celkově, první ženské akty se začátkem 19. století objevily v tvorbě Karla Brullova a Alekseje Venecianova.

V *České Revue* anonymní autor kromě toho, že přisuzoval Repinovi „*jistotu oka, pevnost kresby, (...) šťavnatost barvy*“, poukazoval také na ideovou příbuznost umělce s Dostojevským.⁶⁴ Spisovatel byl prvním, kdo se ve svém literárním díle věnoval tématu životu trestanců, po čtyřletém exilu na Sibiři. Také Alexandr Benoise označil tehdy v komentáři zmiňované výstavy Repina za vynikajícího umělce realistu, pro kterého prý neexistovaly žádné technické obtíže. Kromě toho, že odlišoval pevnou kresbou, živou a správnou barvou a energetickým provedením obrazů, poukazoval také na to, že bylo velkou chybou ze strany umělce to jeho vyjadřování se ve více směrech a stylech, místo toho,

⁵⁷ TYRŠOVÁ 1900, 642.

⁵⁸ <http://artmnt.ru/collection.php?id=290>, vyhledáno 28.06.2020.

⁵⁹ ŠÁMAL/STARÁ 1956, 53.

⁶⁰ [?], Ze světa uměleckého, *Plzeňské listy* 36, 1900, č. 8, 11.01., s. 3.

⁶¹ TYRŠOVÁ 1900, 640.

⁶² TAMTÉŽ, 641.

⁶³ TAMTÉŽ, 641.

⁶⁴ [?], K výstavě Peredvižníků, *České Revue* 4, 1900–1901, č. 1–6, s. 106.

aby využíval svých schopností v jednom směru.⁶⁵ Repinovská tvorba obsahovala natolik široký výběr témat, jak historických tak i realistických námětů a portrétů, ve kterých umělec zkoušel různé technické a barevné provedení, že bylo těžko pojmenovat jediný směr ve kterém se nejvíc rozvíjela tvorba I. Repina.

Z širší perspektivy se ruské malbě věnoval v souvislosti s výstavou spisovatel, překladatel, kritik a sběratel umění František Táborský, považovaný tehdy za nejlepšího znalce ruské kultury a ruského umění. Ve svém dlouhém článku, kde pojednával o dějinách ruského malířství od Petra Velikého po jeho současnost, o Repinovi napsal, že jeho tvorba je vrchol ruského malířství.⁶⁶ Poukazoval na to, že se v Rusku dělo to, co všude jinde. Šlo prý o pád a zánik akademické salonní malby a zrod mladšího umění s novou silou a svěžestí.⁶⁷ Přelom 19.–20. století byl charakteristický nestabilitou nejen v politice, ale i v kulturním smyslu. Namísto realismu se časem objevila avantgarda, jejíž rozkvět sahal v Rusku až do dvacátých let 20. století.

Bohužel se na výstavě nepodařilo vystavit Repinova významná díla jako *Burlaci na Volze*, *Ivan Hrozný*, *Kozáci*, *Procesí v Kurské gubernii*, *Návrat ze Sibíře neboli Nečekali ho* a také známých portrétů překvapujících svojí živou výmluvností. Důvodem byl fakt, že většina obrazů byla ihned po vystavení zakoupena pro ruské soukromé i veřejné obrazárny.⁶⁸ Hlavním ruským sběratelem umění v té době byl Pavel Michajlovič Treťjakov. Moskevský kupec začal svoji sběratelskou činnost nakupováním zahraničních prací a později byl „pevně svázán s ruským výtvarným uměním druhé poloviny 19. století“. Jeho hlavní myšlenkou bylo založení ruské Národní galerie a poskytování celému světu možnosti „nahlédnout hloubku ruské duši“, což se mu i podařilo.⁶⁹

Nehledě na to bylo podle dobových zpráv v Praze zakoupeno do soukromých sbírek šest ruských uměleckých děl. Kasatkinovo dílo *Před odesláním do nalezince* neboli *Nešťastná rodina* bylo zakoupeno paní Fantovou za 500 rublů, pozděj nějakou dobu byl obraz součástí sbírek Národní galerie, ale dnešní místo uschování se dohledat nepodařilo. Studie Mjasojedova, které byly získány za 125 rublů paní Jelínkovou-Doubkovou, a tři kresby Šiškina zakoupené spisovatelkou Annou Lauermannovou za 125 rublů jsou pravděpodobně dnes součástí soukromých sbírek a v dnešní době nedohledatelné.⁷⁰

⁶⁵ BENOIS 1901, 198.

⁶⁶ TÁBORSKÝ 1901b, 174–185.

⁶⁷ TÁBORSKÝ 1901b, 176.

⁶⁸ TÁBORSKÝ 1901a, 351–352.

⁶⁹ TÁBORSKÝ 1901a, 27–28.

⁷⁰ ŠÁMAL/STARÁ 1956, 55.

K výstavě předvižníků bylo zpracováno vydání „*Ruští umělci*“ pod nakladatelstvím Bedřicha Kočího [29]. Nehledě na nedostatek času při zpracování katalogu publikace obsahovala velký výběr reprodukcí vystavených obrazů s průvodním slovem od Jaroslava Kampera.⁷¹ V úvodní stati Kamper zdůraznil, že „*Hlavním účelem této výstavy nebylo zobrazit všechny fáze velkolepého vývoje, zachytit vrcholné body nejvyššího jeho vypětí, seznámit obecnost s nejcennějšími výtvarnými tvůrčími současnými umělci ruských.*“⁷² Nejspíš šlo o výstavu omezující se na kruh členů předvižnického sdružení, která měla sloužit jako pokus k navázání živějších styků mezi českým a ruským uměním.⁷³

Rozsáhlá třídílná recenze v němčině byla napsána historikem umění a uměleckým kritikem Františkem-Xaverem Harlasem, který v ní dopodrobna rozebíral tvorbu jednotlivých umělců a jejich děl. Porovnával ruské výtvarné umění s českým a sledoval jejich rozdíly.⁷⁴

Podle recenze Miloše Jiráka nešlo o reprezentativní výstavu, podle níž by bylo možné soudit stav tehdejšího ruského umění. Jiránek se vyznačoval neaktuálností většiny děl a domníval se, že šlo o „*skoro retrospektivní výhled*“, pravděpodobně podle počtu děl od I. Šiškina, a odkazoval k výstavám z 80.–90. let 19. století v pražském Rudolfinu. Chtěl tím říci, že výstava neměla pečlivě promyšlenou koncepci. Rudolfinské výstavy konce 19. století byly charakteristické množstvím vystavených uměleckých děl bez jasných měřítek. Pořadatelé jiných uměleckých výstav obvykle víc pečovali o výběr vystavených exponátů.⁷⁵ Na výstavě Sdružení se tak podle Jiráka vedle sebe potkávala díla různé hodnoty, což byl pravda, a dala by se rozdělit na krajiny a portréty, historické obrazy a náměty z běžného života.⁷⁶ Jiránek také tvrdil o rozdělení výstavy na starou a novou školu a usiloval o co nejrychlejší uskutečnění výstavy malířů mladší generace v Praze. K realizaci tohoto nápadu ale nedošlo a Jirákovo tvrzení můžeme považovat z dnešního hlediska za chybné na základě toho, že se výstava byla soustředěna na umělce Sdružení putovních výstav, jak již bylo zmiňováno.

⁷¹ [?], K výstavě Předvižníků, Česká Revue 4, 1900–1901, č. 1–6, s. 106.

⁷² KAMPER 1900, 5.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ HARLAS 1900, 1–2.

⁷⁵ Rudolfinum postavené mezi lety 1876–1884 mělo sloužit jako „*chrám umění*“. Zde byly umístěny sbírky Společnosti vlasteneckých přátel umění, která se stala základem dnešní Národní galerie Praha. Později byly uskutečňovány výstavy Uměleckoprůmyslového muzea. Viz ČAPKA 1992, 14.

⁷⁶ JIRÁNEK 1900, 150–154.

2. Výstavy ruského umění ve dvacátých letech v Praze a jejich ohlas v dobovém tisku

2.1 Politická situace v prvním dvacetiletí 20. století

K událostem, které změnilы pohyb vývoje celé Evropy, patří vypuknutí první světové války mezi lety 1914–1918, která s sebou přinesla nejen nebývalé ztráty lidské, ale i hmotné. Po rozpadu mocenského systému v Evropě vznikly nové státy Rakousko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Jugoslávie. Došlo k pádu císařského Německa a rozpadu rakousko–uherské monarchie. V průběhu října roku 1918 došlo k oficiálnímu vyhlášení samostatné Československé republiky a v listopadu téhož roku byl Tomáš Garrigue Masaryk zvolen prvním prezidentem nezávislého Československa.⁷⁷

I v Ruském impériu došlo k dramatickým změnám. Po vypuknutí revoluce v zimě roku 1917 v Petrohradu, které předcházely nepokoje v továrnách, stávký dělníků, došlo k sesazení romanovské dynastie.⁷⁸ Později byly tyto události pojmenovány jako „rolnická revoluce“ a byly důležitým znamením krize vládního systému, ve jehož výsledku došlo k svržení Mikuláše II. a vyhlášení republiky. V důsledku občanské války, která vypukla hned na konci první světové války mezi lety 1917–1922, došlo ke vzniku Ruské sovětské socialistické republiky po propojení Ukrajiny, Zakavkazska a Běloruska, na základě čehož vznikl Svaz sovětských socialistických republik, známý pod zkratkou SSSR.⁷⁹

Z důvodu všech proměn, které proběhly v Sovětském Rusku během prvních dvou desetiletí, došlo k velkým emigračním vlnám. Za vrchol můžeme považovat rozpětí mezi lety 1920–1922. Velké ruské komunity vznikly v Turecku, Francii, Německu, Polsku, Jugoslávii, Bulharsku a také Československu, kde se v relativně krátkém čase usadilo kolem 15 000 Rusů.⁸⁰ Praha se stala tak zvaným ruským vzdělávacím centrem. Prostřednictvím prvního předsedy Československa Karla Kramáře a hlavně prezidenta T. G. Masaryka, který nehledě na velkou nedůvěru a nejednoznačnost jeho vztahu k bolševickému politickému systému viděl v porevolučním Rusku nesmírný potenciál, došlo k navázání nových styků.

⁷⁷ KRÁKORA / KOPEČEK 2010, 6.

⁷⁸ VYDRA 2017, s. 282.

⁷⁹ URBAN 2000, 270.

⁸⁰ VYDRA 2017, 313.

Díky podpoře ze strany státu došlo kolem roku 1922 k založení Slovanského ústavu, jehož hlavním cílem bylo pěstování a budování vědeckých a hospodářských styků se slovanskými zeměmi.⁸¹ Během času se na území Československa usadila celá řada ruských výtvarných umělců, literátů, architektů, sochařů, hudebníků, rozvíjelo se ruské divadlo. Ve stejném období proběhlo několik retrospektivních a skupinových výstav ruských umělců.⁸² Kvůli první světové válce nastala dlouholetá pauza, ale k obnovení výstavní činnosti došlo už během dvacátých let 20. století.⁸³

Krise evropské společnosti, která byla pocitována po první světové válce, hluboce ovlivňovala kulturní život a tvorbu umělců. Říjnová revoluce v Rusku, později oficiálně označovaná jako *Velká říjnová socialistická revoluce*, měla velký vliv na meziválečnou uměleckou teorii a praxi. Předpokladem pro ni bylo navázání nových kontaktů a formování nových kritérií hodnocení kulturních hodnot. Objevily se první české překlady děl Vladimira Majakovského, Alexandra Bloka. Později byla přeložena i próza Maxima Gorkého a dalších.

2.2. Výstavy I. Repina během roku 1923

Od poloviny 20. let se dalo mluvit o relativně poklidné době, která se vyznačovala hledáním diplomatických kompromisů mezi Československem a sovětským Ruskem. Výstavy, které byly uspořádány v době první republiky, byly častěji zaměřené na představitele vyšších společenských vrstev, nakupující díla do soukromých sbírek. Podle Františka X. Harlase bylo velkou chybou ze strany státu, že nevyužil naplno řady možností k zakoupení děl a rozšíření československých sbírek.⁸⁴

Dlouhá léta se díla Ilji Repina v českých zemích nevystavovala. Naposledy mohla česká veřejnost vidět dílo umělce *Jaká dálka!* na 65. výroční výstavě Krasoumné Jednoty

⁸¹ KUDĚLKA 1977, 38.

⁸² V roce 1906 došlo k výstavě N. K. Rericha v Mánesově pavilonu pod Kinského zahradou. Na podzim roku 1909 byla v Topičově salonu uspořádána výstava uměleckoprůmyslových předmětů z majetku kněžny Teniševové. V březnu–dubnu roku 1912 se uskutečnila 40. výstava S. V. U. Mánes Mír Iskusstva Sdružení ruských umělců v Petrohradě.

⁸³ V Topičově salonu v říjnu 1920 došlo k výstavě originálu ruských umělců z Moskvy. V dubnu došlo prostřednictvím Jednoty umělců výtvarných v Praze k souborné výstavě Ivana Bilibina v Obecním domě a během července téhož roku byla Uměleckou besedou uspořádána výstava Grigorija Musatova v Alšově sále.

⁸⁴ HARLAS/REPIN 1924, 101.

v Rudolfinu v roce 1904.⁸⁵ Kvůli první světové válce nastala dlouholetá pauza a právě kolem dvacátých let se dalo mluvit o postupném obnovení kulturního života.⁸⁶

Vasilij Levi, který působil nejen jako malíř a grafik, se také zabýval organizací výstav Ilji Repina mezi lety 1919–1930. Od dvacátých let 20. století vystavoval také svoje práce a práce Jurija Repina, syna Ilji. Díky Levimu došlo během roku 1923 k dvěma totožným výstavám v Praze.⁸⁷ První soubor děl Ilji Repina se vystavoval v síni Mánes a o dva týdny později byl v sálech Galerie Antique zpřístupněn veřejnosti druhý soubor obrazů, studií a kreseb I. Repina, jeho syna Jurije a jeho žáka Vasila Leviho.

Výstava v síni Mánes ve Vodičkově ulici byla otevřena 14. října a trvala do 31. října [30]. Ze zpráv ve *Volných směrech* se dozvídáme, že návštěvnost byla 1 982 osob.⁸⁸ Ve srovnání s výstavou předvižníků před tříadvaceti lety, která trvala tři týdny a měla návštěvnost 3 407 lidí, můžeme říct, že se jednalo o dobrý výsledek. Na výstavě byly představeny hlavně studie a kresby. Například soubor studií k obrazu *Burláci* z roku 1873, první důležité dílo v tvorbě I. Repina, o kterém se hovořilo nejen v Rusku, ale i po celé Evropě. Podle anonymního recenzenta v *Rozkvětech*, který oceňoval Repinovy *Burláky*: „Vše, čeho se štětec jeho dotkl, bylo ze života a hluboce posvěceného citem. A život se ukázal tak nečitelným vůči němu.“⁸⁹ Posuzoval nejen na těžkosti života obyčejného pracujícího ruského lidu, ale také citovost, hloubku jeho duchovní síly. Právě touto prací byla ve skutečnosti započata epocha realismu v Rusku. Obraz *Burláci* byl zakoupen knížetem Vladimírem Alexandrovičem, sběratelem a mecenášem, do soukromé sbírky v Petrohradu po Světové výstavě ve Vídni v roce 1873.⁹⁰

Další prací, která na výstavě zaujala pozornost obecnosti a kritiků, byly studie k obrazu *Zaporožci* z roku 1880–1881, odlišující se svojí „životní“ stránkou.⁹¹ Na začátku 80. let se Repin vydal na cestu na Ukrajinu spolu se svým žákem Valentinem Serovym, kde pečlivě sbíral materiály pro obraz. Umělec udělal velké množství skic oblečení, nádob, zdraní, zkoumal kozácké mravy. Repin vytvořil takřčenou encyklopedii úsměvu, kde zobrazil různé smíchem reagující postavy, ve kterých dokonale projevil svoji uměleckou schopnost psychologické práce s portrétovaným. V roce 1891 Repin

⁸⁵ [?], 65. výroční výstava Krasoumné Jednoty v Rudolfinu, Hlídka literární a umělecká, Akademie 8, 1904, č. 1–12, s. 221.

⁸⁶ V zimě roku 1921–1922 došlo také k výstavě ruského umění v barevných reprodukcích v zasedací síni České grafiky v Praze, na které I. Repin byl zastoupen 13 reprodukcí.

⁸⁷ <https://tinyurl.com/y7vsu6wq>, vyhledáno 25.05.2020.

⁸⁸ [?], Výstavy, Volné směry 22, 1923 – 1924, č. 1, s. 224.

⁸⁹ [?], I. J. Repin—ruské umění, Rozkvět 11, 1918, č. 15, s. 361.

⁹⁰ LJASKOVSKAJA 1982, 56.

⁹¹ [?], I. J. Repin—ruské umění, Rozkvět 11, 1918, č. 15, s. 361.

ukončil první variantu obrazu *Zápороžci* nebo *Zápороžci, pišící dopis tureckému sultánu* [31]. O dva roky později, v roce 1893, byla dokončená druhá varianta obrazu, více historicky důvěryhodná [32].

Velkým souborem poskytnutým na výstavě byly také olejové studie k obrazu *Černomořští piráti* z roku 1903 [33]. Ze zpráv v *Národních listech* se dozvídáme, že originál obrazu byl ukraden a později objeven ve Švédsku.⁹² V dnešní době se obraz pravděpodobně nachází v soukromé sbírce a je nedohledatelný. Na výstavě byly také zastoupeny studie ke *Křížové cestě* 1878–1879, ve kterých se Repin snažil ukázat celé předrevoluční Rusko: žebráci, mužáci, mniši, popi, kupci, činovníci, vojáci [34].⁹³ Ve více kusech byly prezentovány *Maloruské studie* a *Tuhokresba* a byly vystaveny další portrétní studie a krajiny.⁹⁴ Podle mínění F. X. Harlase bylo zajímavé sledovat, jak se postupem času měnilo Repinovo užívání barvy. Stávala se podle něj jasnější. Nicméně, na výstavě nebyly zastoupeny všechny etapy umělecké tvorby Repina.⁹⁵

Druhý soubor děl Iliji Repina, Jurije Repina a Vasila Levi byl zpřístupněn 24. října v sálech Galerie Antique ve Štěpánské ulici [35]. Repin byl zastoupen 56 pracemi, sedm obrazů odlišujících se svojí koloristickou stránkou bylo představeno od Jurije Repina a 19 prací bylo poskytnuto Vasilem Levim. Malíř byl zastoupen podobným souborem studií jako na výstavě v síni Mánes a rozšířen o řadu dalších studií jako *Neočekávané* [36] z roku 1883–1884, *Ukrajinka* [37] a portrétních studií.⁹⁶ F. X. Harlas zřejmě nadneseně uváděl, že výstava vyvolala velký zájem mezi milovníky umění. Ve skutečnosti, o výstavě vyšlo jen malé množství recenzí a ohlasů v novinách a časopisech. V anonymním článku v agrárním deníku *Venkov*, ve kterém se obvykle dal najít jen stručný přehled výstav, šlo podle mínění autora o prosté, jednoduché, „až nudné“ studie figur, pohybů, krojů, zbraní k velkým ateliérovým obrazům.⁹⁷ Divákům prý chyběly velkoformátové obrazy, proslulé svým psychologickým rozrušením.

⁹² [?], Ilija Repin, exulanta, výstava v Praze, Výtvarné umění, Národní listy 63, 1923, č. 287, 19.10., s. 4.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ *Portrétní studie Igora Vojnova, Studie ženského těla, Večerní studie senatora Ivanova, Skica k portrétu Nordmanovu, Čerkes, Zámek v Čechách, Něvský Prospekt v 60. letech, Krajina ve Finsku.*

⁹⁵ HARLAS 1924, 98.

⁹⁶ *Studie k obrazu Boha, U Tolstého, Studie Kozák, Skica k obrazu Řečtí bohové.*

⁹⁷ [?], Ilija Repin, Výtvarné umění, Venkov 20, 1925, č. 57, 8.03., s. 2.

2.3. Výstava obrazů, studií a kreseb Ilji Repina, Jurije Repina a Vasila Leviho roku 1925, Obecní dům

Na konci 19. století založený spolek Jednoty umělců výtvarných sdružoval výtvarné umělce a navazoval na české národní tradice. K zahájení čtyřicáté výstavy spolku ve spolupráci s ruskými umělci v prostorech Obecního domu došlo 22. února a expozice trvala až do 22. března roku 1925. Výstava byla v podstatě podobná té, co byla vystavena o dva roky dříve v sálech Galerie Antique.

Expozice obsahovala velký počet akvarelových studií, portrétů, krajin od I. Repina, jeho syna Jurije a Vasila Leviho. Katalog byl zpracován typografem a grafikem, členem JUV v Praze Aloisem Chválou [38]. Celkem bylo na výstavě představeno 106 děl, z nichž 72 pocházelo od Ilji Repina, 13 od J. Repina a 21 od Vasilija Leviho.⁹⁸

Na výstavě byl představen velký počet portrétních studií a krajin.⁹⁹ Ve více kusech byly zastoupeny studie k obrazu *Souboji, Bojišti, Doprovod nováčkův*. Z dobových ohlasů se dozvídáme, že hlavním ohniskem výstavy, které přitáhlo největší pozornost mezi návštěvníky, byl Repinův obraz ke *Křížové cesty* neboli *Procesí* a náčrt k němu. Obraz, který dnes řadíme k nejznámějším dílům umělce, zobrazoval život ruského lidu a jeho historii.¹⁰⁰ Nehledě na tak dlouhou a pečlivou malířskou práci, Repin na tomto plátně pracoval sedmačtyřicet let (1877–1924), Emil Pacovský ve své recenzi ve *Veraikon* uváděl, že na výstavě nebyla představena lepší varianta z existujících.¹⁰¹ Repin jako umělec byl znám svojí zvláštností v rozpracování velkého množství skic, v nichž zkoušel ten pravý výraz, pohyb, a občas se kvalita těch skic lišila. Podle anonymní recenze ve *Venkově* obrazu *Křížové cesty* chyběl „zachvěv lidské duše, projev nějakého přesvědčení a vlastního zážitku malířova“. Obraz údajně nevzbuzoval zájem v duši diváka, i když z technické stránky se malířská práce odlišovala od ostatních barevnou a kresební dokonalostí.¹⁰²

Nehledě na rozporné recenze byl obraz *Procesí v dubovém lese* [39] zakoupen ředitelem škodových závodů Tomášem Magličem do soukromé sbírky, o deset let později

⁹⁸ <https://artz.ru/search/Репин%20выставка%201925/1805312751.html>, vyhledáno 18.03.2020.

⁹⁹ Několik portrétů *Lva Toslého, Kristova hlava, Kresba k portrétu dámy, Skupina na Slunci, Vlastní podobizna, portrét básníka Majakovského, Studie k portrétu umělcovy choti, Studie k podobizně muže, Akvarelová podobizna ženy, Studie k podobizně muže. Krajina z Finska, Akvarelová Krajina, Letní den.*

¹⁰⁰ J. P., Pražské výstavy v únoru a březnu 1925, *Volné směry*, r. 23, č. 1, 1924–25, s. 252.

¹⁰¹ PACOVSKÝ 1925, 60.

¹⁰² [?], Ilja Repin, *Výtvarné umění, Venkov* 20, 1925, č. 57, 8.03., s. 2.

byl prodán do České průmyslové banky a následně se dostal do sbírky Galerie moderního umění v Hradci Králové.¹⁰³

2.4. Výstava Augustina Němejce a soubor ruských umělců roku 1928, Obecní dům

Nehledě na to, že tvůrčí činnost plzeňského malíře Augustina Němejce nebyla ve vývoji českého umění příliš známá, jeho díla byla tematicky velmi blízká tvorbě ruského malíře a realisty I. Repina. Němejc pracoval na realistickém zobrazování venkovského každodenního života a byl považován za malíře-folkloristu.¹⁰⁴ K zahájení 49. výstavy Jednoty umělců výtvarných v Praze v sálech Obecního domu Augustina Němejce a souboru ruských umělců došlo 18. února roku 1928.¹⁰⁵ Expozice byla ukončena 25. března 1928. Stejně jako na výstavě I. Repina, jeho syna a žáka z roku 1925, se katalogem zabýval jeden z členů JUV, grafik Alois Chvála, plakát vytvořil grafik a malíř Josef Sejпка [40].

Výstavní prostor Obecního domu byl rozdělen do dvou částí. V levém křídle bylo představeno 197 prací A. Němejce, ve vestibulu a pravém křídle byla umístěna díla ruských mistrů.¹⁰⁶ Od ruských umělců bylo představeno 134 olejů, akvarelů, barevných tužek a uhlokreseb.¹⁰⁷ Třetina ze všech vystavených děl patřila Nikolaju Bogdanovu-Bělskému, který byl zastoupen souborem intimních krajín a výjevů z vesnického společenského života. I. Repin byl na výstavě představen osmi obrazy. Dvě *Studie k portrétu*, z nichž jedna byla akvarelová, *Studie hlavy při lampě*, *Kresba hlavy*, *Studie kozáka* a obraz *Navečer*, který podle neznámých podmínek neprodával, a také tužková skica *U klavíru* [41] a *Kněz V... přesvědčuje Gogola*. O. Filip ve své recenzi poukazyval na menší práce umělce, ve kterých se projevovala tvrdá svědomitost, duch té doby a filozofické úvahy.¹⁰⁸ Ve srovnání s předchozí výstavou v Obecním domě, kde se naopak množství náčrtů odsuzovalo a považovalo za nudné, tady autor naopak viděl podstatu umělecké tvorby malíře v co nejpřesnějším předávání ducha a filozofie té doby.

¹⁰³ Přesné datum zakoupení díla se dohledat nepodařilo. JEŽKOVÁ/ŠOSOVÁ 2018, 208.

¹⁰⁴ TETZELI 2011, 9.

¹⁰⁵ [?], Výstava Augustina Němejce a souborná výstava ruských umělců, Výtvarné umění, Národní listy 68, 1928, č. 49, 18.02., s. 4.

¹⁰⁶ O. Filip, Souborná výstava ruských malířů, Československá republika 249, 1928, č. 49, 26.02., s. 7.

¹⁰⁷ Na výstavě byly zastoupeny N. Bogdanov—Bělský, K. Korovin, V. Levi, F. Maljavin, I. Repin, S. Vinogradov.

¹⁰⁸ O. Filip, Souborná výstava ruských malířů, Výtvarné umění, Československá republika, r. 249, č. 56, (6.03) 1928, s. 6.

2.5. Výstava Oskara Brázdy a souboru ruských umělců roku 1930, Obecní dům

Český portrétista a krajinář Oskar Brázda studoval na vídeňské Akademii výtvarných umění, několik let strávil v Itálii, ale kvůli aktivnímu nátlaku italských fašistů kolem roku 1925 se se svou rodinou přestěhoval do Československa a usadil se v zámku Líčkov blízko Žatce.¹⁰⁹ 12. dubna roku 1930 došlo k uspořádání 57. výstavy Jednoty umělců výtvarných v Praze ve spolupráci s Oskarem Brázdou a souborem ruských umělců, která byla ukončena 11. května [42]. Z článku v *Národním osvobození* se dozvídáme, že se jednalo o putovní soubor děl ruských umělců, který si zmenšil po předcházejících výstavách v Bělehradě, Kodani, Hamburku, Amsterdamu a Haagu.¹¹⁰ K 63 obrazům českého malíře bylo přiřčeno 214 děl ruských mistrů, která byla umístěna v pravé části výstavní místnosti Obecního domu.¹¹¹ Alfons Mucha byl určen čestným předsedou. Čestnými členy výboru byli zvoleni poslanec Národního shromáždění Rudolf Beran a ředitel banky Ing. Jan Dvořáček.

Emil Pacovský oceňoval expozici jako možnost prohlédnout díla starého předválečného Ruska a období jeho uměleckého realismu, ale zároveň poukazoval na neaktuálnost vystavených děl navzdory zobrazované skutečnosti a předpokládal, že pravděpodobné nepochopení toho umění českým lidem.¹¹²

Podle Františka Pachuera v *Lidových novinách* působil široký výběr děl na výstavě únavně. Přes dvě stě vystavených děl prý nebylo nějak dobře systematizováno a také to podle něj nebyla díla charakteristická vysokými ideály nebo určitým způsobem vyjadřování. Nebyl to soubor děl, co by vynikal kvalitou, a to ani z technické, ani z obsahové stránky. Pachuer zmínil zastoupení známých umělců jako Ajvazovského, Archipova, Baksta, Benois, Korovina, Levitana, Repina, Leviho, Vasnecova, Vinogradova, ale upozorňoval na to, že to byla demonstrace často viděných děl, která dohromady zanechávala dojem chaosu.¹¹³ Podobná reakce byla i na nejednotnost a neúplnost souboru na výstavě představených děl ruských umělců.

¹⁰⁹ Pilas, Výstava Oskara Brázdy a souboru ruských umělců, Pražské výstavy, Rozkvět 23, 1930, č. 20, s. 13.

¹¹⁰ [N.], Z pražských výstav, Národní osvobození 7, 1930, č. 121, 3.05., s. 3.

¹¹¹ I. Ajvazovskij, A. Archipov, L. Bakst, A. Benois, N. Bogdanov-Bělský, F. Bronnikov, K. Brjullov, G. Gljukman, N. Kramskoj, A. Kiselov, N. Kardovskij, K. Korovin, B. Kustodjev, L. Lagorio, E. Lanserei, V. Levi, I. Levitan, K. Makovskij, V. Masutin, D. Mitrochin, A. Orlov, P. Poljenov, I. Repin, J. Repin, S. Surikov, I. Šiškin, V. Tropinin, V. Vasněcov, A. Venecianov, S. Vinogradov, M. Ziči, S. Žukovskij a P. Zacharov.

¹¹² PACOVSKÝ 1930, 92

¹¹³ PACHUER 1930, 7.

Ilja Repin byl na výstavě zastoupen 25 pracemi, které Emil Pacovský pojmenoval jako „*drobné zlomky staříckého Repina*“, protože na výstavu nebyly převezeny ani velkoformátové obrazy umělce, ani známé ukázky jeho portrétů.¹¹⁴ Součástí byly čtyři studie *Maloruska*, čtyři akvarelové skici k portrétu, dva náčrty k *Zaporožcům* a studie *Kozáka*, *Vlastní podobizna* z roku 1870, studie portrétu *M. Gorkého* [43], *Puškina*, ilustrace ke Gogolovu románu, *Portréty dámy a spisovatelky J. K.*, *Květiny*, *Na Volze*, *Akvatinta*, kresba k obrazu *Provázení novobrance*.

¹¹⁴ PACOVSKÝ 1930, 92.

3. Retrospektivní výstava ruského malířství 18.–20. století, Clam-Gallasův palác, 1935

3.1 Kulturně–historický kontext

Značný vliv ve třicátých letech měla na území Československa světová hospodářská krize, která zhoršila životní úroveň, pokles ekonomiky a slábnutí emigrační činnosti. Současně narůstalo ohrožení ze strany sílícího nacismu v Německu. Zástupci Československé komunistické strany, zorganizované začátkem dvacátých let 20. století, se hlásili k těsnému přátelství se Sovětským svazem, ve kterém viděli podporu v boji proti sílícímu Německu. Nehledě na nepřítomnost teritoriálního sporu a podepsání obchodní a spojenecké smlouvy kolem roku 1935 dlouhou dobu zůstávalo nevyřešenou otázkou třicátých let vztah mezi Československem a Sovětským svazem.¹¹⁵ Po uznání Sovětského svazu československou stranou v červnu roku 1934 se začaly víc rozvíjet vzájemné kulturní styky mezi dvěma státy.¹¹⁶ Mezitím v zimě roku 1935 došlo k rezignování T. G. Masaryka kvůli zdravotním důvodům, ve výsledku čehož proběhly volby a na místo něj byl zvolen Edvard Beneš.¹¹⁷

Sovětská kultura, hlavně umění a literatura třicátých let, určována komunistickou ideologií. Termín *socialistický realismus* byl poprvé použit sovětským novinářem Ivanem Gronským v časopise *Literaturnaja gazeta* v květnu roku 1932 a pevně zakotvil v kultuře SSSR světě.¹¹⁸ V létě roku 1936 se francouzský spisovatel André Gide vrátil z cesty po Sovětském svazu a poté vydal knihu *Návrat ze Sovětského svazu*, kde vyprávěl o svých zkušenostech a o všem, co viděl. Viděl „jen neuvěřitelnou a nevyslovitelnou bídu tělesnou i duchovní“¹¹⁹. Tato publikace podkopala autoritu Sovětského svazu a vyvolala nesoulad mezi československými komunisty. V Sovětském svazu ke konci třicátých let došlo k zmanipulovaným politickým soudním procesům nejen s politickými, ale i kulturními činiteli, kteří nesdíleli Stalinskou ideologii. Bylo tehdy popraveno nebo odsouzeno do vězení velké množství lidí.

¹¹⁵ RIPKA 1944, s. 28.

¹¹⁶ ČESTMÍR 1975, s. 298.

¹¹⁷ KRÁKOR / KOPEČEK 2010, s. 16.

¹¹⁸ VYDRA 2017, 328.

¹¹⁹ [?], Gide a Anti-Gide, Přítomnost 19, 1945, č. 4, 01.01., s. 5.

Uměleckou besedou v únoru roku 1931 byla uspořádána výstava obrazů malířů S. S. R. v Alšově síni ještě před oficiálním uznáním Sovětského svazu ze strany ČSR [44]. Během 30. let díky výstavní činnosti Slovanského ústavu v roce 1932 v Národním muzeu byla zahájena výstava *Puškin a jeho doba*, na níž podle sdělení Ročenky Slovanského ústavu byl vystaven originál obrazu Ilji Repina *Puškin na veřejné zkoušce v carskoselském lyceu přednáší svou ódu* z roku 1911. Později bylo Slovanským ústavem zorganizováno několik dalších slovanských výstav.¹²⁰

3.2 Výstava v Clam-Gallasově paláci

Velkou událostí třicátých let bylo zahájení I. retrospektivní výstavy ruského malířství 18.–20. století za podpory a pod patronátem hlavního města Prahy v roce 1935. Pro expozice uspořádané Slovanským ústavem, založeným podle návrhu prezidenta T. G. Masaryka hned v prvních letech existence nezávislého Československa, byl vybrán barokní Clam-Gallasův palác v samém srdci Prahy.

Příprava výstavy byla dlouhým a náročným procesem, který Nikolaj Lvovič Okuněv osobně považoval za „výzvu a důležitý vědecký počín“, protože shromažďování, zpracování a systematizace tak velkého množství údajů byly náročným a dlouhým procesem.¹²¹ Nikolaj Okuněv (1886–1949) byl ruský historik umění, profesor dějin byzantského a východoevropského umění. Velkou část svého života se zabýval dějinami staroruského a středověkého umění v Rusku, Bulharsku, Arménii a Gruzii. Před emigrace do Československa kolem roku 1923 strávil v rámci ruské pomocné akce několik let v Jugoslávii. Když se později usadil v Praze, přednášel na Karlově univerzitě a kolem roku 1929 se stal členem Slovanského ústavu v Praze, v němž dlouhá léta pracoval v byzantologické komisi a o tři roky později založil při Slovanském ústavu Archiv slovanského umění.¹²²

Pro retrospektivní expozici ruského umění byl sběr uměleckých děl zahájen ještě během roku 1932. N. Okuněvu se podařilo shromáždit životopisy, fotografie, reprodukce děl 554 ruských umělců. V důsledku průzkumu byla některá díla pro výstavu zapůjčena

¹²⁰ Během roku 1932 byla organizována výstava jihoslovanského lidového umění v Praze v Uměleckoprůmyslovém muzeu. V říjnu roku 1933 byla zahájena druhá výstava slovanských časopisů a v únoru roku 1934 v Národním muzeu byla uspořádána výstava bulharské knihy. Viz SATURNÍK 1935a, 68, 83.

¹²¹ JANČÁRKOVÁ 2015a, 26.

¹²² JANČÁRKOVÁ 2015b, 15.

a část prací byla darovaná Slovanskému ústavu. Některé osobní cenné dary jako například velkoformátová díla Michaila Larionova, Alexandra Benois, Dmitrija Stělleckého, Osipa Braza a také Natalii Gončarové se dostaly na výstavu z Vídně a Paříže.¹²³ V období počátečního jednání, kdy Sovětský svaz ještě nebyl Československem uznán, neexistovala možnost zapůjčení obrazu ze sbírek státních kolekcí SSSR. Ve výsledku výzkumu na území Československa získal Archiv slovanského umění 17 obrazů, 68 kreseb, rytin, akvarelů, 1200 fotografií, 360 knih, katalogů a listin.¹²⁴

K slavnostnímu otevření výstavy došlo 9. března roku 1935. Podle původního plánu měla být expozice ukončena na konci dubna, ale ve skutečnosti byla prodloužena do začátku června. Celkový počet návštěvníků se přiblížil k 6000, z nichž bylo 5500 platících osob, a některým školním skupinám byla poskytnuta možnost volného vstupu.¹²⁵ Ve srovnání s výstavou *Puškin a jeho doba* uspořádanou Slovanským ústavem o tři roky dřív, kterou navštívilo 17 000 lidí, nebyl to výsledek velkého zájmu, i když ve srovnání s výstavami z dvacátých let by se dalo mluvit o větším zájmu ze strany veřejnosti.

Z Paříže do Prahy na slavnostní zahájení expozice přijeli z ruských umělců Alexander Benois, Osip Cadkin, Konstantin Tereškovič. Během vernisáže, na které se shromáždilo přibližně 300 lidí, přivítaval hosty, vysvětlil vznik myšlenky expozice a její význam v kontextu činnosti Slovanského ústavu předseda Matija Murko, slovinský literární historik a slavista přednášející na Filozofické fakultě Karlovy univerzity.¹²⁶ Primátor hlavního města Prahy Karel Baxa zahájil výstavu a profesor Nikolaj Lvovič Okuněv vyprávěl o uspořádání expozice a o vystavených pracích. Úvodní slovo ke katalogu napsal profesor slovanského a středoevropského práva na Karlově univerzitě Theodor Saturník, jenž poděkoval všem soukromým sběratelům a ruským umělcům, kteří přijali účast na uspořádání této výstavy, a zvláště radě hlavního města Prahy, která nejen přijala patronát nad výstavou, ale také se jí zúčastnila [45].¹²⁷ O předmluvu ke katalogu se postaral spisovatel František Táborský, který díky všem jednáním o rozšiřování slovanské myšlenky poznamenal činnost Slovanského ústavu jako „*pokrok v poznávání a pojmání života a kulturního snažení národů slovanských*“¹²⁸. V kapitole *Osudy ruského*

¹²³ SATURNÍK 1935b, 102-103.

¹²⁴ SATURNÍK 1935b, 103.

¹²⁵ SATURNÍK 1936, 21.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ SATURNÍK 1935c, 3.

¹²⁸ SATURNÍK 1936, 21.

malířství stejně jako v řadě přednášek, které v průběhu dvou měsíců uskutečnil N. Okuněv po výstavě, věnoval pozornost odlišnosti vývoje ruské kultury od evropského umění, krátce popsal vývoj a naznačil hlavní směry ruské malby. Plakát na výstavu vytvořila ruská malířka Natalija Gončarová, která bohužel kvůli neznámým důvodům nepřišla do Prahy, i když byla pozvána.¹²⁹

Výstava nebyla náhodně označena jako první. Podle mínění Vladimíra Fialy šlo o první podobnou velkou výstavu, snažící se ukázat vývoj ruského umění v historickém kontextu na území mimo Sovětský svaz.¹³⁰ Přepokládalo se, že to bude jedna z řady podobných výstav slovanských národů ukazujících vývoj od nejstarších dob do současnosti, ale k realizaci této myšlenky nedošlo. S výběrem děl Nikolaju Okuněvovi pomáhala skupina historiků umění, např. Karel Novotný, František Kovárna, Jan Květ a Vojtěch Volavka. Snaha J. Květa o zapůjčení některých děl ze sovětských sbírek uvnitř komise vyvolala nesouhlas, protože podle původního návrhu profesora Okuněva bylo hlavním cílem expozice vystavit všechno z ruského umění, co bylo dostupné ve československých sbírkách nejen v Praze. Proto také těsně před zahájením vernisáže J. Květ, F. Kovárna a V. Volavka odstoupili od projektu.

Retrospektivní výstava ruského malířství v Praze byla významnou událostí, na níž byly zastoupeny všechny směry ruského malířství, ale už v úvodní slovu ke katalogu Theodor Saturník zmiňoval že vedení Slovanského ústavu si uvědomilo to, že kvalita vybraných děl se občas podstatně lišila.¹³¹ Podle recenze ve *Veraikonu* od Platona Dějeva, umělce ruského původu usadivšího se v Československu ve dvacátých letech a jednoho ze zakladatelů Svazu ruských výtvarných umělců v Československu, se jednalo o velké zklamání. Podle Dějeva kvůli neúplnosti a nedokonalosti výstavy nebylo možné mluvit jako o retrospektivní výstavě: „*Většina děl neměla náležitě umělecké úrovně, ..., nebylo výběru a náležitého třídění.*“¹³² To ho vedlo k názoru, že se organizátoři soustředili víc na množství vystavených děl, což se pravděpodobně mohlo stát jedním z důvodů neshod v komisi při výběru děl. I když se podle anonymního autora ve sborníku *Umění* uvažovalo o tom, že nelze výstavu kritizovat kvůli rozsáhlosti

¹²⁹ JANČÁRKOVÁ 2015a, 26.

¹³⁰ FIALA 1953a, 357.

¹³¹ SATURNÍK 1935c, 4.

¹³² DĚJEV 1935, 35.

projektu a vzhledem k obrovské práci, kterou odvedl Slovanský ústav v čele s N. L. Okuněvem.¹³³

3.3 Seznam vystavených děl

Pro provedení výstavy byl vybrán barokní Clam-Gallasův palác, ve kterém bylo zaplněno 26 sálů, vystaveno 470 uměleckých děl od 157 umělců.¹³⁴ Výstavní prostor byl rozdělen do dvou pater. V prvním patře byla umístěna emigrantská část, kde podle Platona Dějeva „bylo mnoho vlivů neruských“, protože zde byla představena díla umělců putujících po západní a jižní Evropě – Francii, Španělsku, Itálii a také Východu.¹³⁵ V druhém patře byla představena historická část děl, kterou tvořily náměty domova, přírodní a historické motivy.¹³⁶ Ohledně výstavní místnosti Dějev napsal ve své recenzi, že to byl „nepříznivý, nedostatečně osvětlený prostor bez dostatečného odstupu“¹³⁷. Podle množství vystavených obrazů by se dalo usuzovat, jak byly těsně umístěny vedle sebe, což mohlo vyvolávat nespokojenost a chaos ze strany diváka.

Na výstavě byla zastoupena díla umělců, kteří nám podávali přehled vývoje ruského umění, ale nejen malířství, ale také sochařství, i když bylo mnohem složitější najít potřebné exponáty. Ilija Repin byl zastoupen 21 díly. Kromě obrazu *Křížové procesí*, který už v té době, jak jsem se zmiňovala dříve, byl ve sbírce Městské spořitelny v Hradci Králové. Na výstavě byly zastoupeny olejové skici k obrazu *V pařížské kavárně* [46], skica *Sadko v podmořském království* z roku 1876 [47], která podle Dějeva představovala jedno z nejlepších zde vystavovaných děl.¹³⁸ Kromě toho byl na výstavě zastoupen velký počet portrétů¹³⁹ a několik uměleckých krajin.¹⁴⁰ Většina děl umělce pocházela ze soukromých sbírek v Praze a dohledat informace o dnešním místu výskytu některých děl je téměř možné. Stejně jako Dějev upozorňoval, že české veřejnosti už z předchozích výstav známý I. Rěpin nebyl zastoupen velkým, důstojným dílem, Vladimír Fiala o

¹³³ [?], Výstava ruského malířství v Praze, Umění 8, 1934–1935, č. 1–10, s. 416–420.

¹³⁴ SATURNÍK 1936, 21.

¹³⁵ DĚJEV 1935, 35.

¹³⁶ [?], Výstava ruského umění v Praze, Umění 8, 1934–1935, č. 1–10, s. 419.

¹³⁷ DĚJEV 1935, 35.

¹³⁸ Poprvé bylo toto plátno vystaveno v pařížském Saloně v roce 1876 a hned bylo získáno pro soukromou kolekci imperátora Alexandra III., uvažujícího o založení Ruského muzea, které bylo nakonec založeno Mikulášem II. v roce 1895. <https://www.rusmuseum.ru/about/>, vyhledáno 25.05.2020.

¹³⁹ *Portrét hochy, Tolstoj jako oráč* z roku 1877, *Hlava Záporožce, Kopie Tropininovy podobizny A. S. Puškina*

z roku 1913, *Záporožec, Studie k dámskému portrétu, Podobizna matky* roku 1867, *Portrét mladé dívky* z roku 1919, *Mušský portrét* z roku 1897, *Dáma v bílém* z roku 1890, *Vlastní podobizna* z roku 1877.

¹⁴⁰ *V lese, Krajina* z roku 1896.

několik let později ve *Výtvarném umění* poukazoval na celkově nedostatečné věnování pozornosti tvorbě předvižníků.

4. Výstava ruského umění v Národní galerii roku 1953, Šternberský palác

4.1 Kulturně-historický kontext

Období po druhé světové válce je v Sovětském svazu (1945–1953) charakteristické svojí nejednotností, probíhajícími změnami ve vládním aparátu a znovuzaváděním represí. Obvykle bývá označováno jako pozdní stalinismus.¹⁴¹ Po krátkém uvolnění v kulturním životě v období mezi lety 1938 až 1945 došlo k vrcholu socialistického realismu v Sovětském svazu charakteristickému aktivním prosazením kultu Stalina a tvrdou cenzurou. Ještě před zahájením druhé světové války po uzavření mnichovské dohody na podzim roku 1938 došlo k rozvrácení Masarykovy idey o samostatném nezávislém Československu a následujícímu vyhlášení protektorátu.¹⁴² V době nacistického totalitního režimu aktivně probíhala propagace šťastného života zkraslováním reality, což byl jeden z hlavních důvodů, proč po ukončení války dále přetrvávala nedůvěra k umění, i když válečná doba neboli doba okupace nebyla údobím kulturního vakua.¹⁴³

K událostem vyžadujícím zvláštní pozornost můžeme uvést výrazně se odlišující výstavu uskutečněnou Uměleckou besedou během roku 1947 na území Československa. Ve velkém prostoru Žofínského sálu na Slovanském ostrově byla Uměleckou besedou ve spolupráci se Společností pro kulturní a hospodářské styky se SSSR uspořádána výstava obrazů národních umělců SSSR [48]. Expozice trvala od dubna do května pod záštitou předsedy vlády Československa Klementa Gottwalda a velvyslance Sovětského svazu v Praze Alexandra Zorina. Vernisáže se také účastnil ředitel Státní Třeťjakovské galerie v Moskvě (1941–1951) Alexander Zamoškin, který pozděj ve své recenzi porovnával sovětský socialistický realismus a západní umění. Tím vyvolal rozhořčení českých studentů, kteří sepsali otevřený dopis, kde vyjádřili svůj názor na odlišnosti vývoje českého socialistického umění.¹⁴⁴

Na výstavě byli představeni čtyři sovětští malíři, kteří stáli v čele socialistického realismu v Sovětském svazu: Alexander Gerasimov, Sergej Gerasimov, Alexander

¹⁴¹ VYDRA 2017, 352–353.

¹⁴² PECH 2012, 10.

¹⁴³ ZADRAŽILOVÁ/ PECH 2011, 83.

¹⁴⁴ ŠEVČÍK/ MORGANOVÁ/ DUŠKOVÁ 2001, 98.

Dejneka a Arkadij Plastov. Nejednalo se o reprezentativní výstavu sovětského malířství, ale především šlo o aktivní propagaci a samoreprezentaci sovětského socialistického realismu. Dokonce ve srovnání s předchozími výstavami ruského malířství na území Československa, o nichž jsem se zmiňovala dřív a kde se na zpracování katalogu podíleli čeští umělci, zatímco v tomto případě se jednalo o anonymní text zjevně propagačního charakteru.¹⁴⁵ Expozice se také odlišovala velkou návštěvností, množstvím recenzí a hlavně možností svobodné diskuse, která se po únorovém převratu stala nemožnou.¹⁴⁶

Velké změny nastaly v státním aparátu po převzetí politické moci Komunistickou stranou Československa a jmenování Klementa Gottwalda novým prezidentem Československa.¹⁴⁷ Ve stejném roce se konal sjezd Národní kultury v sálech pražské Lucerny, kde se projednávaly problémy české kultury a varianty jejich vyřešení a za rok na prvním sjezdu po převzetí moci Komunistickou stranou Československa byl podle vzoru Sovětského svazu za vůdčí ideu prohlášen socialistický realismus.¹⁴⁸

4.2 Výstava ruského umění v Národní galerii roku 1953, Šternberský palác

Idea socialistického realismu v umění, kterou Československo převzalo za vzor ze Sovětského svazu po druhé světové válce, spočívala v oslavě a propagování komunistického režimu jako jediného správného směru, kde výběr témat byl silně omezen a kontrolován ze strany politiků. A proto podle všeho můžeme předpokládat, že jednou z hlavních snah uspořádané výstavy ruského umění v Šternberském paláci v roce 1953 bylo vytvořit návod pro československé umělce, co a jak mají tvořit podle zkušeností ruských malířů.

Na počest 75. narozenin zakladatele Československé akademie věd Zdeňka Nejedlého, který se podílel na rozvoji československo-sovětských vztahů, byla v průběhu roku 1953 uspořádána výstava ruského umění v Národní galerii v budově Šternberského paláce na Hradčanském náměstí. K slavnostnímu zahájení výstavy došlo začátkem února. Z článku Václava Běhouňka se dozvídáme, že počet návštěvníků expozice se do poloviny dubna přibližoval číslu 15 000 lidí, což ve srovnání s výstavou obrazů národních umělců

¹⁴⁵ ŠEVČÍK / MORGANOVÁ / DUŠKOVÁ 2001, 98.

¹⁴⁶ PECH 2011, 328.

¹⁴⁷ HLAVÁČEK 2016, 787.

¹⁴⁸ ŠEVČÍK / MORGANOVÁ / DUŠKOVÁ 2001, 138.

SSSR před šesti lety bylo výrazně méně, ale ve srovnání s expozicí, na níž byl zastoupen I. Repin, jako výstavy z dvacátých let nebo retrospektivní výstava v Clam-Gallasově paláce v roce 1935 to byl naopak vysoký výsledek.¹⁴⁹ Předpokládalo se, že expozice ruského umění měla být ukončena na konci dubna, ale ze stránek časopisu *Práce* se lze dočíst, že výstava skončila v polovině července.¹⁵⁰ Expozice ruského umění byla připravena profesorem katedry dějin umění a estetiky Karlovy univerzity Vladimírem Fialou, který se zabýval hlavně ruským malířstvím 19. století pod vlivem ruského historika umění N. L. Okuněva. Pokusil se shromáždit všechno z ruského realistického a sovětského malířství na území Československa a podařilo se vytvořit důvěryhodnou představu o vývoji ruského malířství v originálech, čímž se expozice výrazně lišila od předchozí podobně velké retrospektivní výstavy v roce 1935. Ve výsledku rozsáhlé vědecké činnosti na území Československa bylo získáno velké množství děl ruských umělců a díky Národní galerii, podporující poznání ruského umění, bylo v souvislosti s probíhající výstavou založeno oddělení ruského umění, které se v průběhu doby doplňovalo.

Katalog k výstavě byl sestaven ve spolupráci V. Fialy s kurátorkami Národní galerie Annou Masarykovou a Olgou Mackovou. Byly v něm podány krátké životopisy umělců a seznamy vystavených děl. Na plakátě vítajícím návštěvníky, jenž byl vytvořen podle návrhu malířky Hermíny Melicharové, byla zobrazena „mladá ruská děvče“ z obrazu *Prástkám* od Ilji Repina, která jako by zvala diváka na výstavu [49].¹⁵¹ Můžeme předpokládat, že právě obraz Repina se nedostal na oficiální plakát zcela náhodně. Tvorba ruského malíře realisty byla českému divákovi dobře známá už od sedmdesátých let 19. století díky častým publikacím reprodukcí v obrázkovém týdeníku *Světazor, Volných směrech* a později v následující řadě výstav v Praze a po celém Československu, včetně výstav v Hradci Králové v roce 1931 a Bratislavě v roce 1953.¹⁵²

Dohromady expozice obsahovala 242 obrazů a kreseb pocházejících právě podle speciálního záměru především ze soukromých a galerijních sbírek na území Československa.¹⁵³ Na tak velký počet děl byla československá strana hrdá a nemohla si

¹⁴⁹ BĚHOUNEK 1953, 4.

¹⁵⁰ KOT'ATKOVÁ 1953, 3.

¹⁵¹ FIEDLEROVÁ 1953, 9.

¹⁵² Během roku 1931 – 13. prosince byla zahájena souborná výstava děl I. Repina a skupiny ruských malířů z Paříže ve výstavním sále muzea v Hradci Králové. Krajským střediskem v Bratislavě během roku 1953 došlo k monografické výstavě kreseb I. Repina.

¹⁵³ FIALA 1953b, 6.

nechat ujít příležitost vystavit originály těchto děl pro československou veřejnost. Vzhledem k velkému počtu zastoupených umělců bylo komplikovaným úkolem shromáždit tak velký počet prací, aby tato výstava odpovídala všem kladeným požadavkům. Za cíl se pokládalo ukázat chronologický a námětový přehled ruského malířství. Jelikož se mnohé věci nepodařilo dohledat ani v soukromých sbírkách, Vladimír Fiala v úvodu ke katalogu upozorňoval na to, že výstava měla nedostatky a „výstavní soubor zdaleko nepodával konečný obraz o počtu a kvalitě prací ruských malířů na půdě Československa“¹⁵⁴. Nehledě na to podle mínění redaktora a kritika deníku *Práce* Václava Běhounka se jednalo o „příležitost vidět velké vzory ruského realistického umění“¹⁵⁵.

Střed expozice byl zaměřen na díla malířů 19. století, na umění, které „nebylo zcela neznámé“ na území Československa díky předchozím výstavám ruských umělců.¹⁵⁶ Tvorba peredvižníků, především I. Repina a V. Makovského přitahovala velkou pozornost diváků právě díky dostatečnému zastoupení.¹⁵⁷ Byli dobře reprezentováni malíři mladší generace zastoupení většinou malými díly, která „náhodou zabloudila do Československa“.¹⁵⁸ Velkoformátové obrazy představitelů mladší generace sovětského malířství stejně jako díla peredvižníků byly hned nakupovány do sbírek státních muzeí nebo získávány do soukromých sbírek Pavlem Tret'jakovem, Ivanem Cvětkovem a Ivanem Těreščenkem.

Podle recenze V. Fialy ve *Výtvarném umění* chyběly na výstavě ukázky nejstarších deskových obrazů, i když úvodní část tvořila malá expozice ikonomalby. Nedostávalo se také epochy portrétního umění 18. století a tvorby šedesátých let 19. století.

Jak jsem se zmiňovala výše, největším souborem děl byl zastoupen Ilja Repin, od něhož bylo na výstavě představeno 24 olejů, 60 kreseb a grafických listů.¹⁵⁹ Nehledě na nesystematické uspořádání byla zachycena skoro všechna tvůrčí období umělce. Bohužel se nepodařilo získat všechna vystavovaná díla z I. retrospektivní výstavy ruského malířství v roce 1935. Na základě velkého počtu děl by se mohlo jednat o samostatnou

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ BĚHOUNEK 1953, 4.

¹⁵⁶ FIALA 1953b, 7.

¹⁵⁷ FIALA 1953a, 362.

¹⁵⁸ Tamtéž, 373.

¹⁵⁹ Tamtéž, 365.

výstavu umělce, ačkoliv s výjimkou děl z doby osmdesátých let neboli období největšího rozmachu umělecké činnosti I. Repina, kdy vytvořil velkoformátová plátna známá po celém světě.¹⁶⁰

Zajímavým dílem z doby studií umělce na akademii byla *Podobizna umělcovy matky Tat'jany Stepanovny roz. Bočarovové* z roku 1864 [50], se kterým se Repin po celý život nerozloučil a který byl po smrti umělce zakoupen do sbírek Národní galerie.¹⁶¹ Tento obraz byl půjčen pro retrospektivní výstavu na počest 175. narozenin Ilji Repina do Tret'jakovské galerie v Moskvě v roce 2019 stejně jako *Vlastní podobizna* z roku 1915 [51], která podle původního plánu měla být zakoupena pro sbírky Tret'jakovské galerie. Lze se domnívat, že obraz pravděpodobně neodpovídal kladeným požadavkům, proto zůstal ve vlastnictví Repina a po jeho smrti byl dán do prodeje a tímto způsobem byl zakoupen pro sbírku Národní galerie.¹⁶²

Celá recenze malířky Zdeňky Fiedlerové ve *Světu práce* neobsahovala žádné kritické posudky, nejspíš šlo o zobecnění, že na výstavě „bylo co prohlížet i čemu se obdivovat“¹⁶³. Vyzdvihla z celkového množství dílo *Křížové procesí v dubovém lese* z let 1877–1924 let a také obraz *Revolucionářka před popravou*, který se zúčastnil výstavy peredvižníků v roce 1900. Nedostatek diskuze byl výsledkem tvrdé cenzury nastavené socialistickým realismem, nebyla umožněna ani otevřená kritika, jako to bylo například na výstavě *Obrazu národních umělců SSSR* v roce 1947, kde se kritici ještě neobávali vyjadřovat svůj názor.

¹⁶⁰ FIALA 1953b, 7.

¹⁶¹ Přesné datum zakoupení se dohledat nepodařilo. FIALA 1953c, 15.

¹⁶² FIALA 1953a, 366.

¹⁶³ FIEDLEROVÁ 1953, 9.

Závěr

Nehledě na to, že Ilja Repin byl ruským umělcem realistou, jehož tvorba dlouhou dobu vyvolávala zájem ze strany odborníků a byla diskutována, v českých zemích se ukázal stabilní názor ohledně tvůrčí činnosti umělce.

Ještě koncem 19. století zájem o ruské malíře jako byli I. Ajvazovskij, V. Vereščagin, a zvláště Repin prohlubovali časopisecké redakce. Výstava peredvižníků z roku 1900 měla velký ohlas mezi odborníky, protože poprvé dala možnost českému divákovi nahlédnout do tvorby skupiny ruských malířů, kde byl Repin zastoupen čtyřmi malými díly.

V důsledku velkých emigračních proudů během dvacátých let došlo k uskutečnění celé řady výstav ruských umělců v Praze, které většinou neměly velký ohlas ani v tisku. Zřídka se odsuzovalo množství studií a náčrtku od I. Repina a zmiňovala nepřítomnost známých děl umělce.

Roku 1935, po uznání Sovětského svazu Československou stranou v roce 1934, došlo k první retrospektivní výstavě ruského malířství XVIII.-XX. století odlišující se od předchozích expozic velkým počtem děl a předcházející dvouleté výzkumné činnosti Slovanského ústavu. Názory ohledně výstavy byly téměř totožné. Uvádělo se, že nebyl proveden pečlivý výběr děl a vystavený soubor zanechával dojem chaosu.

Důležitým mezníkem ve vývoji československo-sovětských vztahů, který nelze bylo opomenout, byla reprezentativní výstava Obrazu národních umělců SSSR. Byla uspořádána na Slovanském ostově v roce 1947. Těsně před zavedením tvrdé cenzury zprostředkovala velkou diskusi ohledně socrealismu.

V padesátých letech se Sovětský svaz a socrealismus staly hlavním vzorem a příkladem, kam by měla směřovat československá kultura. Právě v této době, roku 1953, byla uspořádána výstava Ruského umění, která měla sloužit inspirací pro české umělce. Hlavním odlišením této výstavy bylo v nedostatku svobodné nezávislé diskuze ohledně probíhající expozice.

Ve výsledku prozkoumaných katalogů, dobových časopisů, recenzí se ukázal stabilní názor ohledně malíře realisty Ilji Repina, ale tvorba ruských umělců jako celek byla občas kritizována ze strany českých umělců kvůli její neaktuálnosti a nejednotnosti vystavených

souborů děl. Ruská otázka ne vždy, ale dlouhou dobu, byla významnou součástí českých dějin.

Tato bakalářská práce je přínosná tím, že poukazuje na příkladě Ilji Repina a skupiny ruských malířů jakým způsobem se měnil postoj k celé ruské společnosti, zvláště umění pod vlivem kulturně-historických proměn. Určitě se dá zabývat tímto tématem i dál, lze propracovat hlouběji podmínky uspořádání každé výstavy zvláště a rozebrat množství spojitostí mezi československými a sovětskými umělci. Pouze po uplynutí času se dají objektivně soudit různé události ovlivněné různými okolnostmi.

Obrazová příloha

1 I. Repin, Loučení nováčkovo, 1883

2 I. Repin, Střelci přísahají věrnost carevně Sofii, 1885

3 I. Repin, Ruský vojin ve středověku, 1886

4 I. Repin, Tam dole pod Plevem..., 1887

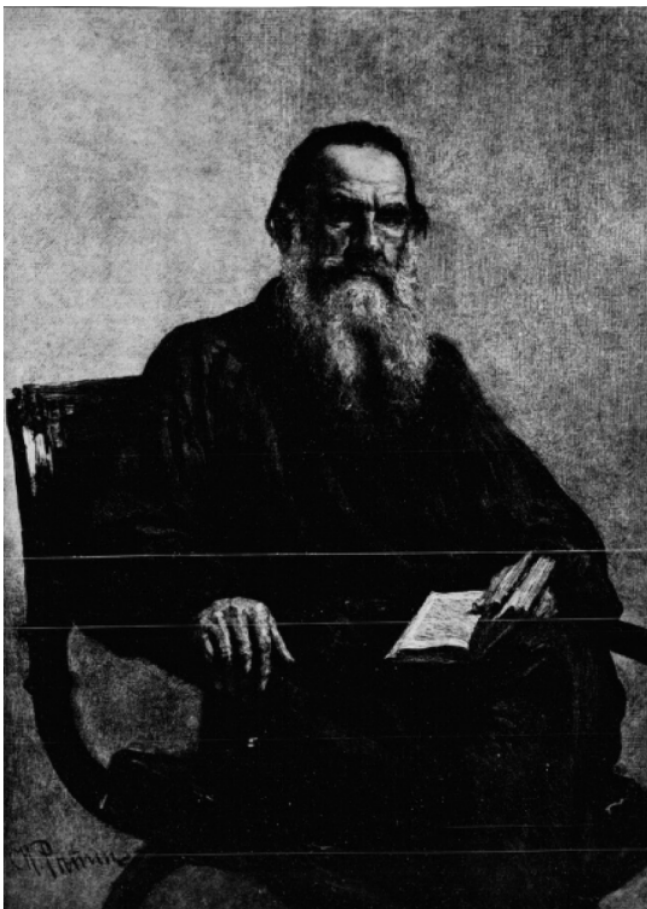
5 I. Repin, Vlačení bárek po Volze, 1889

6 I. Repin, Košový ataman Záporožců Ivan Dmitrijevič Šerko spisuje s druhy posměšnou odpověď, 1882

7 I. Repin, Pracovna hraběte Lva Nikolajeviče Tolstého v Jasné Poljaně, 1892

8 I. Repin, Portrét Tolstého, 1892

9 I. Repin, Procesí se zázračným obrazem, 1893

10 I. Repin, Sv. Mikuláš zdržuje popravu, 1893

11 I. Repin, Neočekávaný host, 1894

12 I. Repin, Kozácký ataman, 1894

13 I. Repin, Podobizna Gustava Franka, 1895

14 I. Repin, Zatčení na vsi, 1880-1889

15 I. Repin, M. I. Glinka, 1887

16 I. Repin, studie Zaporozhců, 1899

17 I. Repin, portrét Ference Liszta, 1886

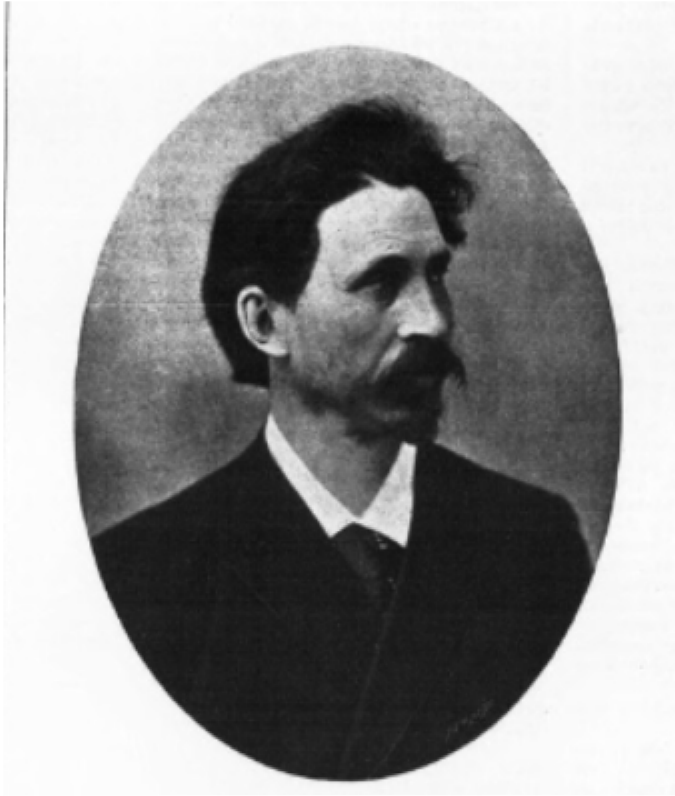
18 I. Repin, L. N. Tolstij ve své pracovně, 1901

19 I. Repin, Burláci, 1901

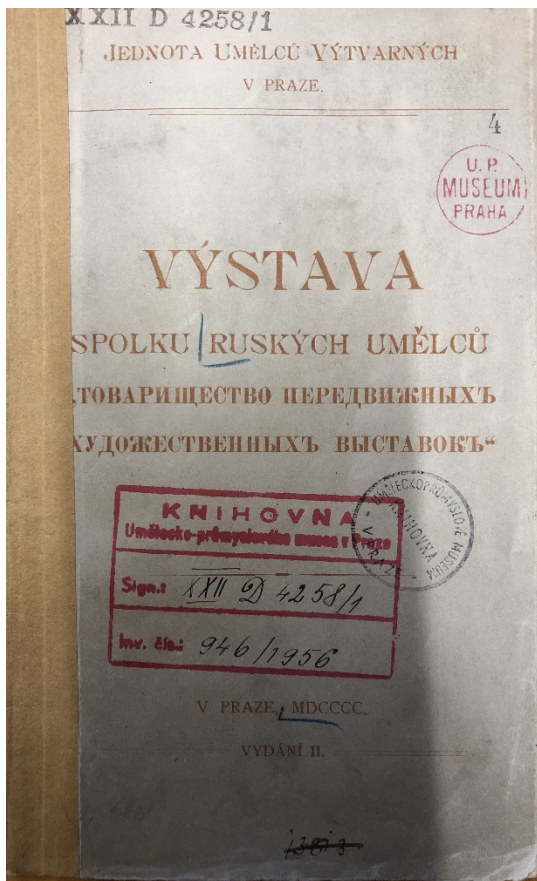
20 I. Repin, Lev Tolstoj v polní práci, 1892

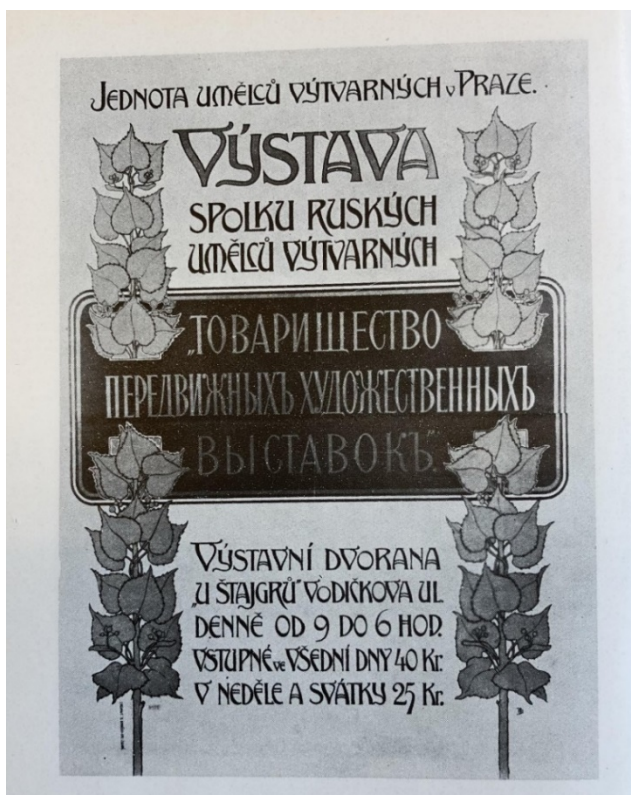
21 I. Repin, Autoportrét, 1897

22 I. Repin, Sv. Mikuláš, 1897

23 Katalog výstavy Spolku ruských umělců „Товарищество передвижных художественных выставок“, 1900

24 Jindřich Bubeníček, Plakát k výstavě peredvižníků v Praze, 1900

25 I. Repin, Souboj, 1900

26 I. Repin, S samovazbě (Nihilistka před popravou), 1900

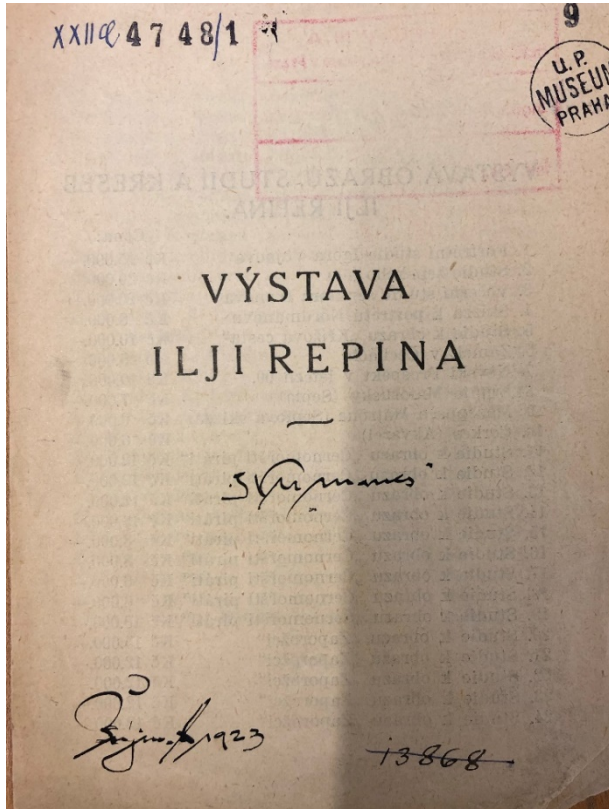
27 I. Repin, Podobizna dramatické umělkyně paní Strepetovoj, 1900

28 I. Repin, Podobizna dramatického umělce pana G., 1900

29 Jaroslav Kamper, Ruští umělci, 1900

30 Katalog výstavy Ilji Repina v síni Mánes, 1923

31 Zápороžci, píšíci dopis tureckému sultánu, 1881–1891

32 Zápороžci, píšíci dopis tureckému sultánu, 1893

33 I. Repin, Černomořští piráti, 1906

34 I. Repin, skica k Křížové cestě, 1878

XXII 4748/1 10

VÝSTAVA OBRAZŮ, STUDIÍ A KRESEB
ILJI RJEPIA, JURIJE RJEPIA,
A V. LEVIHO

Prof. Ilija Rjepin.

Cena:

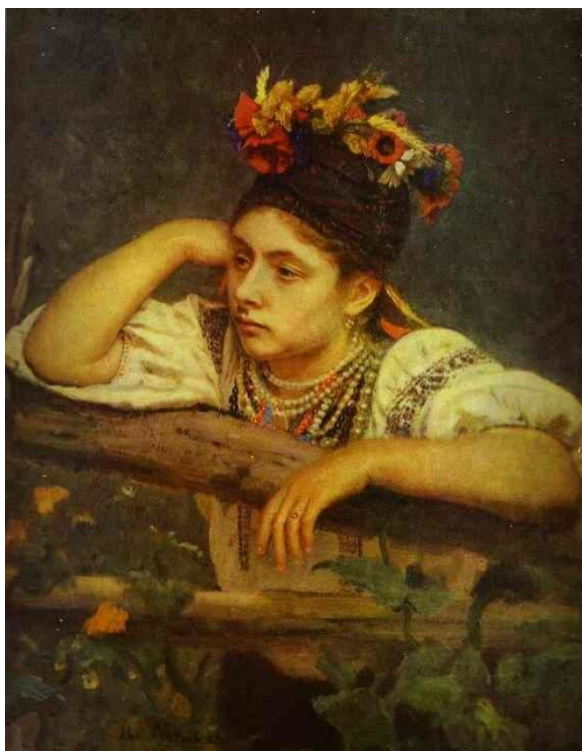
1. Studie, kresba	Kč 2.000.—
2. Studie k obrazu „Zaporožci“	Kč 3.000.—
3. „ „ „	Kč 10.000.—
4. „ „ „	Kč 8.000.—
5. „ „ „	Kč 3.000.—
6. „ „ „	Kč 8.000.—
7. „ „ „	Kč 6.000.—
8. „ „ „	Kč 5.000.—
9. „ „ „	Kč 5.000.—
10. „ „ „	Kč 6.000.—
11. „ „ „	Kč 8.000.—
12. „ „ „	Kč 4.000.—
13. „ „ „	Kč 4.000.—
14. „ „ „	Kč 6.000.—
15. „ „ „	Kč 7.000.—
16. „ „ „	Kč 8.000.—
17. „ „ „	Kč 5.000.—
18. „ „ „	Kč 10.000.—
19. „ „ „	Kč 18.000.—
20. „ „ „	Kč 7.000.—
21. „ „ „	Kč 6.000.—
22. „ „ „	Kč 6.000.—
23. „ „ „	Kč 15.000.—
24. „ „ „	Kč 4.000.—
25. „ „ „	Kč 5.000.—
26. „ „ „	Kč 4.400.—
27. Kostra — kresba	Kč 2.300.—
28. Neočekávané. (Rad. kresba profes. Matěje k obrazu I. Rjepina)	Kč 1.000.—
29. Studie hlavy k obrazu „Neočekávané“	Kč 9.000.—
30. Studie hlavy k obrazu „Neočekávané“	Kč 2.200.—
31. Studie k obrazu „Neočekávané“	Kč 6.000.—
32. Studie k obrazu „Neočekávané“	Kč 4.000.—
33. Studie k obrazu „Neočekávané“	Kč 4.000.—
34. Ukrajinka	Kč 5.000.—
35. „ „ „	Kč 5.000.—
36. „ „ „	Kč 4.000.—
37. „ „ „	Kč 4.000.—
38. „ „ „	Kč 3.500.—
39. Studie k obrazu Boha	Kč 4.000.—

3868

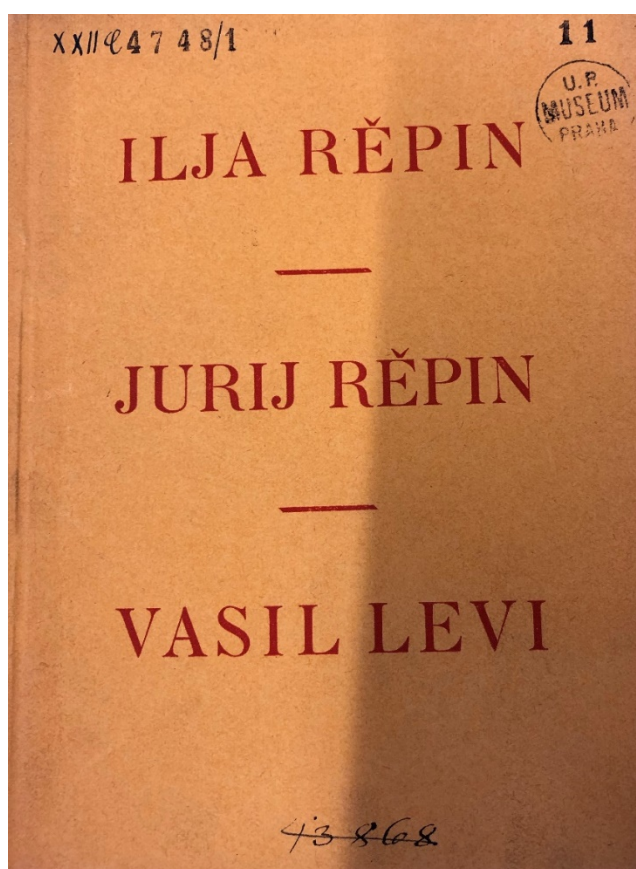
35 Katalog výstavy I. Repina, J. Repina a V. Levi v sálech Galerie Antique, 1923

36 I. Repin, Neočekávané, 1883

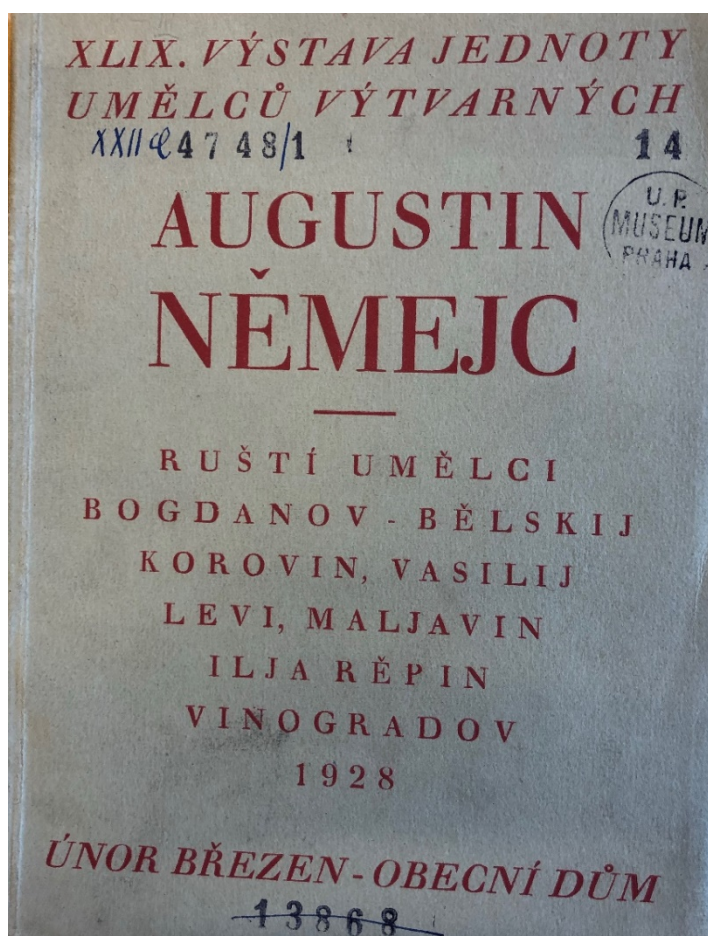
37 I. Repin, Ukrajinka, 1875

38 Katalog výstavy I. Repina, J. Repina, V. Levi v Obecním domě, 1925

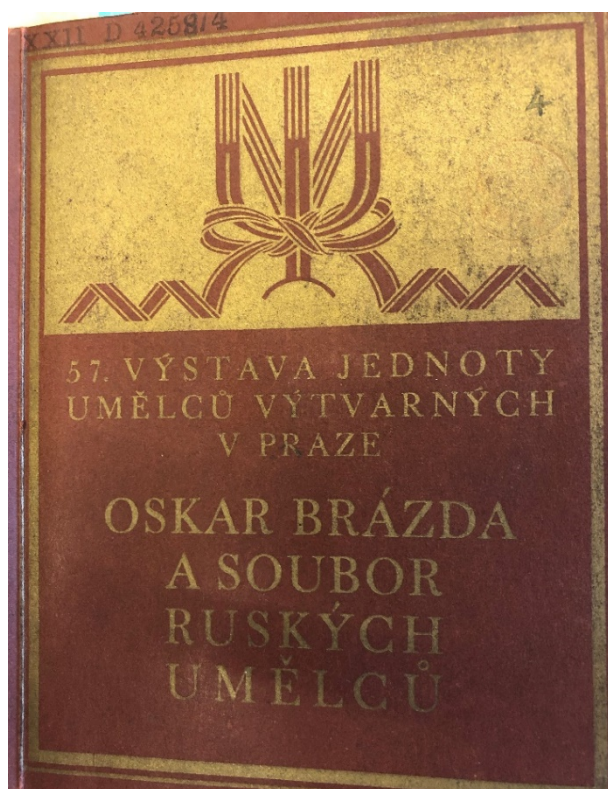
39 I. Repin, Procesí v dubovém lese, 1877-1891

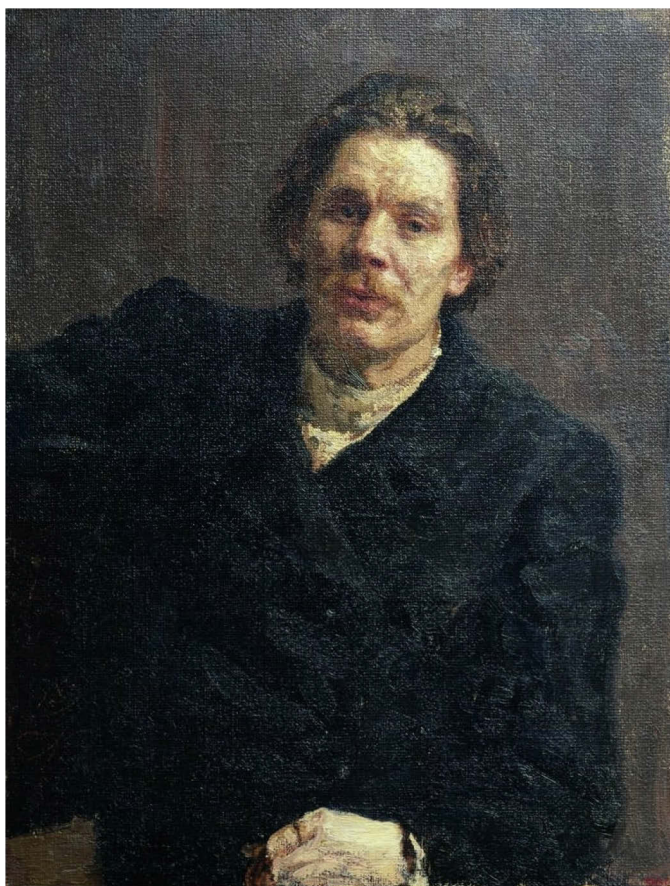
40 Katalog výstavy Augustina Němejce a ruských umělců v Obecním dome, 1928

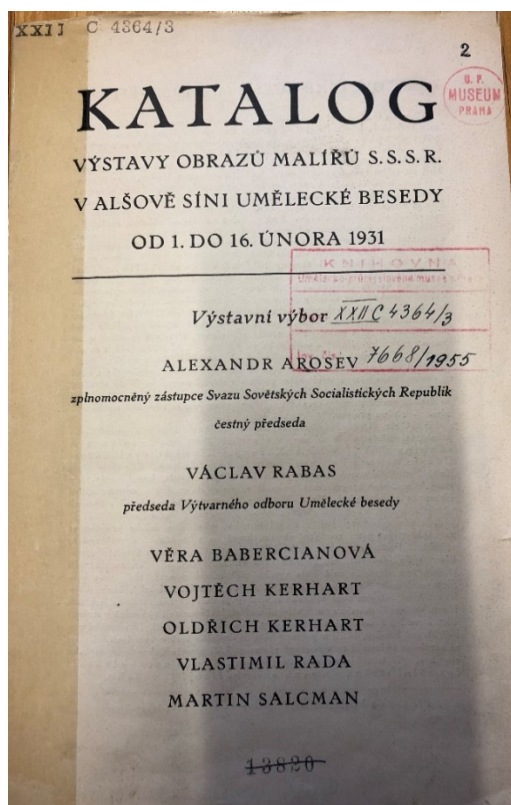
41 I. Repin, U klavíru, 1909

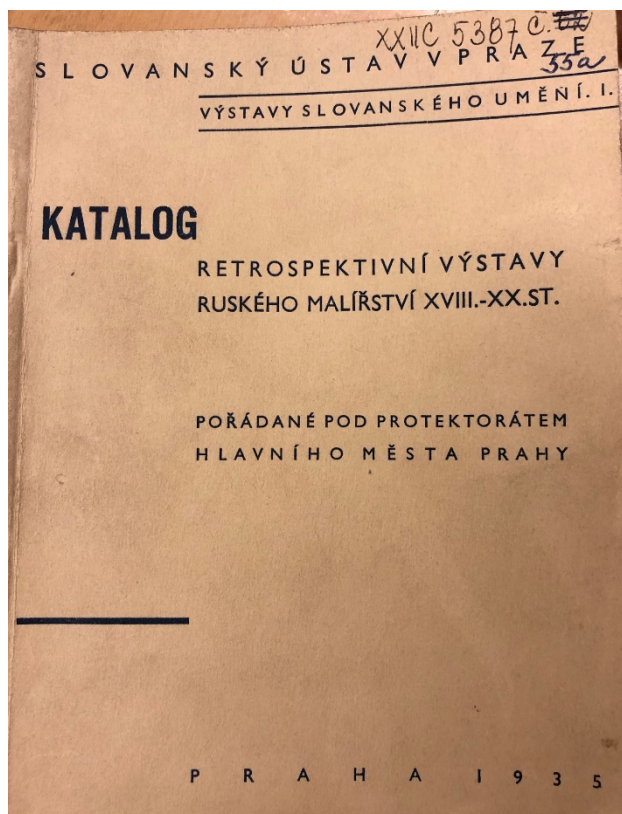
42 Katalog výstavy Oskara Brázdy a souboru ruských umělců v Obecním domě, 1930

43 I. Repin, Portrét M. Gorkého, 1899

44 Katalog výstavy malířů S.S.S.R. v Alšovské síni, 1931

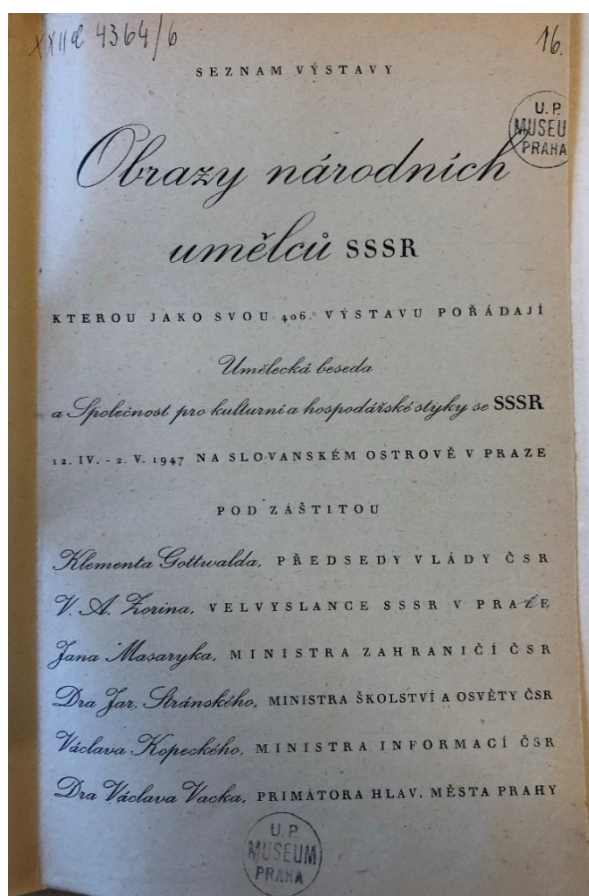
45 Katalog retrospektivní výstavy ruského malířství XVIII.-XX. století v Clam-Gallasově paláce, 1935

46 I. Repin, V pařížské kavárně, 1875

47 I. Repin, Sadko v podmořském království, 1876

48 Katalog výstavy Obrazu národních umělců S.S.S.R., 1947

49 Katalog výstavy Ruského umění v Národní galerii, 1953

50 I. Repin, Podobizna matky Tat'jany Stěpanovny roz. Bočarovové, 1867

51 I. Repin, Vlastní podobizna, 1915

Seznam vyobrazení

- [1] Ilija Repin, Loučení nováčkovo, 1883. Foto: *Světazor* 17, 1883, č. 52, 31.12., s. 612.
- [2] Ilija Repin, Střelci přísahají věrnost carevně Sofii, 1885. Foto: *Světazor* 19, 1885, č. 5, 16.01., s. 69.
- [3] Ilija Repin, Ruský vojin ve středověku, 1886. Foto: *Světazor* 20, 1886, č. 38, 27.08., s. 597.
- [4] Ilija Repin, Tam dole pod Plevem..., 1887. Foto: *Světazor* 23, 1887, č. 23, 6.05., s. 357.
- [5] Ilija Repin, Vlāčení bārek po Volze, 1889. Foto: *Světazor* 23, 1889, č. 51, 15.11., s. 601.
- [6] Ilija Repin, Košový ataman Zāporožcův Ivan Dmitrijevič Šěrko spisuje s druhy posměšnou odpověď, 1892. Foto: *Světazor* 26, 1892, č. 13, 12.02., s. 150-151.
- [7] Ilija Repin, Pracovna hraběte Lva Nikolajeviče Tolstého v Jasně Poljaně, 1892. Foto: *Světazor* 26, 1892, č. 19, 25.03., s. 224.
- [8] Ilija Repin, Portrét Tolstého, 1892. Foto: *Světazor* 26, 1892, č. 50, 28.10., s. 592.
- [9] Ilija Repin, Procesí se zázračným obrazem, 1893. Foto: *Světazor* 28, 1893, č. 1, 17.11., s. 1.
- [10] Ilija Repin, Sv. Mikuláš zdržuje popravu, 1893. Foto: *Světazor* 28, 1893, č. 5, 15.12., s. 52.
- [11] Ilija Repin, Neočekávaný host, 1894. Foto: *Světazor* 28, 1894, č. 26, 11.05., s. 305.
- [12] Ilija Repin, Kozácký ataman, 1894. Foto: *Světazor* 28, 1894, č. 48, 12.10., s. 572.
- [13] Ilija Repin, Podobizna Gustava Franka, 1895. Foto: *Světazor* 29, 1895, č. 18, 15.03., s. 205.
- [14] Ilija Repin, Zatčení na vsi, 1880-1889. Foto: <https://gavrilin-dshi.ru/skulptura/arest-propagandista-repin-opisanie-kartiny.html>.

- [15] Ilija Repin, M. I. Glinka, 1887. Foto: <http://ilyarepin.ru/?page=24c622ce-51c8-45f3-b427-8da5137ed5a5&item=27b2baf6-ad9a-4456-a6f4-95ae041858ad&type=page>.
- [16] Ilija Repin, studie Záporožců, 1899. Foto: *Světazor* 33, 1899, č. 44, 8.09., s. 521.
- [17] Ilija Repin, portrét Ference Liszta, 1886. Foto: https://artchive.ru/ilyarepin/works/396918~Portret_Ferentsa_Lista.
- [18] Ilija Repin, L. N. Tolstij ve své pracovně, 1901. Foto: *Rudé květy* 1, 1901, č. 3, 1.08., s. 40.
- [19] Ilija Repin, Burláci, 1901. Foto: *Rudé květy* 1, 1901, č. 3, 1.08., s. 41.
- [20] Ilija Repin, Lev Tolstoj v polní práci, 1892. Foto: *Zlatá Praha* 9, 1892, č. 43, 10.09., s. 505.
- [21] Ilija Repin, Autoportrét, 1897. Foto: *Zlatá Praha* 14, 1897, č. 14, 12.02., s. 157.
- [22] Ilija Repina, Sv. Mikuláš, 1897. Foto: *Zlatá Praha* 14, 1897, č. 14, 12.02., s. 161.
- [23] Katalog výstavy spolku ruských umělců „Товарищество передвижных художественных выставок“, 1900. Foto: Archiv Uměleckoprůmyslového muzea, Praha.
- [24] Jindřich Bubeníček, Plakát k výstavě předvižníků v Praze, 1900. Foto: Jindřich ŠÁMAL / Dagmar STARÁ, *Repin a Praha*, Praha 1956.
- [25] Ilija Repin, Souboj, 1900. Foto: Jaroslav Kamper, *Ruští umělci*, Praha 1900, s. 27.
- [26] Ilija Repin, V samovazbě (Nihilistka před sebevraždou), 1900. Foto: Jaroslav Kamper, *Ruští umělci*, Praha 1900, s. 28.
- [27] Ilija Repin, Podobizna dramatické umělkyně paní Strepotovoj, 1900. Foto: Jaroslav Kamper, *Ruští umělci*, Praha 1900, s. 26.
- [28] Ilija Repin, Podobizna dramatického umělce pana G., 1900. Foto: Jaroslav Kamper, *Ruští umělci*, Praha 1900, s. 29.
- [29] Jaroslav Kamper, Ruští umělci, 1900. Foto: Archiv Uměleckoprůmyslového muzea, Praha.

- [30] Katalog výstavy Ilji Repina v síni Mánes, 1923. Foto: Archiv Uměleckoprůmyslového muzea, Praha.
- [31] I. Repin, Záporožci, píšící dopis tureckému sultánu, 1881–1891. Foto: <https://tinyurl.com/y8yyljnn>.
- [32] I. Repin, Záporožci, píšící dopis tureckému sultánu, 1893. Foto: <https://tinyurl.com/y9wkwj88>.
- [33] I. Repin, Černomořští piráti, 1906. Foto: <https://www.wikiart.org/ru/ilya-repin/chernomorskaya-volnitsa>.
- [34] I. Repin, skica k Křížové cestě, 1878. Foto: <https://www.wikiart.org/ru/ilya-repin/krestnyy-khod-v-dubovom-lesu-yavlennaya-ikona-1878>.
- [35] Katalog výstavy I. Repina, J. Repina a V. Levi v sálech Galerie Antique, 1923. Foto: Archiv Uměleckoprůmyslového muzea, Praha.
- [36] I. Repin, Neočekavany, 1883. Foto: <https://tinyurl.com/yax929xz>.
- [37] I. Repin, Ukrajinka, 1975. Foto: <https://artchive.ru/ilyarepin/works/387096~Ukrainka>.
- [38] Katalog výstavy I. Repina, J. Repina, V. Levi v Obecním domě, 1925. Foto: Archiv Uměleckoprůmyslového muzea, Praha.
- [39] I. Repin, Procesí v dubovém lese, 1877-1891. Foto: https://artchive.ru/ilyarepin/works/578340~Krestnyj_khod_v_dubovom_lesu_Javlennaj_a_ikona.
- [40] Katalog výstavy Augustina Němejce a ruských umělců v Obecním dome, 1928. Foto: Archiv Uměleckoprůmyslového muzea, Praha.
- [41] I. Repin, U klavíru, 1909. Foto: <http://ilyarepin.ru/?page=0514c8f8-7755-4b94-a2a3-dade5e450e44&item=27b2baf6-ad9a-4456-a6f4-95ae041858ad&type=page>.
- [42] Katalog výstavy Oskara Brázdy a souboru ruských umělců v Obecním domě, 1930. Foto: Archiv Uměleckoprůmyslového muzea, Praha.
- [43] I. Repin, Portrét M. Gorkého, 1899. Foto: <http://ilya-repin.ru/artists2/repin4.php>.

- [44] Katalog výstavy malířů S.S.S.R. v Alšově síni, 1931. Foto: Archiv Uměleckoprůmyslového muzea, Praha.
- [45] Katalog retrospektivní výstavy ruského malířství XVIII.-XX. století v Clam-Gallasově paláce, 1935. Foto: Archiv Uměleckoprůmyslového muzea, Praha.
- [46] I. Repin, V pařížské kavárně, 1875. Foto: https://artchive.ru/ilyarepin/works/385960~Parizhskoe_kafe.
- [47] I. Repin, Sadko v podmořském království, 1876. Foto: <https://tinyurl.com/y6uw49uy>.
- [48] Katalog výstavy Obrazu národních umělců S.S.S.R., 1947. Foto: Archiv Uměleckoprůmyslového muzea, Praha.
- [49] Katalog výstavy Ruského umění v Národní galerii, 1953. Foto: Archiv Uměleckoprůmyslového muzea, Praha.
- [50] I. Repin, Podobizna matky Tat'jany Stěpanovny roz. Bočarovové, 1867. Foto: <http://ilya-repin.ru/family/repin2.php>.
- [51] I. Repin, Vlastní podobizna, 1915. Foto: https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_7951.

Seznam použitých zkratek

ČSR.....Československá republika

SSSR.....Svaz sovětských socialistických republik

JUV.....Jednota umělců výtvarných

Seznam použitých pramenů a literatury

- AMORT 1975 — Čestmír AMORT: Přehled dějin československo – sovětských vztahů v období 1917/1939. Praha 1975
- ARSÉNE 1901 — Alexandre ARSÉNE: Úvod ke katalogu Rodinovy výstavy. In: Volné směry 5, 1901, 5, 97–104
- BENOIS 1901 — Alexander BENOIS: Současné umění ruské. In: Volné směry 5, 1901, 8, 198-199
- BENOIS 1921 — Alexander BENOIS: Ruská škola malířská. Praha 1921
- BĚHOUNEK 1953 — Václav BĚHOUNEK: Na výstavě ruského umění. In: Práce 9, 1953, 97, (24.04), 4
- BIDLAS/ČEJCHAN/DVOŘÁK/HERMAN/HOSTIČKA/ŠVANKMAJER/VÁVRA 1967 — Miroslav BIDLAS / Václav ČEJCHAN / Ladislav DVOŘÁK / Karel HERMAN / Vladimír HOSTIČKA / Milan ŠVANKMAJER / Jaroslav VÁVRA: Dějiny česko – ruských vztahů 1770 — 1917, I. Díl. Praha 1967
- CADABA 2005 — Ladislav CADABA: Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890 – 1938. Plzeň 2005
- ČAPKA 1992 — Bohuslav ČAPKA: Výstavy v Rudolfinu. In: Český deník 2, 1992, 134, 14
- DĚJEV 1935 — Platon DĚJEV: Retrospektivní výstava ruského malířství XVIII.-XX. století. In: Veraikon 21, 1935, 2-3, 35
- DOSTOJEVSKIJ 1901 — Fjodor Michajlovič DOSTOJEVSKIJ. O „Burlácích“. In: Volné směry 5, 1901, 7, 186–187
- DOUBEK 1999 — Vratislav DOUBEK: T.G. Masaryk a česká slovanská politika 1882-1910. Praha 1999
- DOUBEK 2004 — Vratislav DOUBEK: Česká politika a Rusko (1848-1914). Praha 2004
- ERNST 1927 — Sergej ERNST: Ilija Jefimovič Repin. Leningrad 1927
- FIALA 1952 — Vladimír FIALA: Ilija Jefimovič Repin. Praha 1952
- FIALA 1953a — Vladimír FIALA: Výstava ruského umění v Národní galerii. In: Výtvarné umění 3, 1953, 4, 357
- FIALA 1953b — Vladimír FIALA (ed.): Ruské umění v Národní galerii (kat. výst.). Praha 1953
- FIALA 1953c — Vladimír FIALA: Výstava ruského malířství. In: Květy, 1953, 5, (29.01), 15

- FIEDLEROVÁ 1953 — Zdenka FIEDLEROVÁ: Ruské umění. In: Svět práce 3, 1953, 11, (12.03), 9
- HARLAS 1900 — F. X. HARLAS: Die Ausstellung der russischen Maler in Prag. In: Politik 39, 1900, 142, 1–2
- HARLAS 1924 — F. X. HARLAS: Výtvarné umění. In: Zvon 24, 1924, 7, 98
- HARLAS/REPIN 1924 — F. X. HARLAS / Ilja J. REPIN: Umění. In: Světozor 25, 1924, 4, 101
- HLAVÁČEK 1953 — Luboš HLA VÁČEK: Repin: malíř ruského lidu. Praha 1953
- HLAVÁČEK 2016 — Petr HLA VÁČEK: Západ nebo Východ? České reflexe Evropy 1918 – 1948. Praha 2016
- HOLEČEK 1888 — Josef HOLEČEK: Literární premie umělecké besedy v Praze na rok 1888. Praha 1888
- HRZALOVÁ 1973 — Hana HRZALOVÁ: Fučík Julius. Praha 1973
- JANČÁRKOVÁ 2015a — Julie JANČÁRKOVÁ: Ruská malba, kresba a grafika od 19. do poloviny 20. století ze sbírky Galerie výtvarného umění v Náchodě. Náchod 2015
- JANČÁRKOVÁ 2015b — Julie JANČÁRKOVÁ: Nikolaj Lvovič Okuněv. Praha 2015
- JEŽKOVÁ/ŠOSOVÁ 2018 — Markéta JEŽKOVÁ / Jitka ŠOSOVÁ: T. G. Masaryk a sbírka pro Pražský hrad. Praha 2018
- JIRÁNEK 1900 — Miloš JIRÁNEK. Výstava spolku ruských umělců výtvarných v novoměstských sálech „U Štajgrů“. In: Volné směry 4, 1900, 4, 150–154
- JIRÁNEK 1946 — Josef JIRÁNEK: Rusko a my. Dejiny vztahu československo—ruských od nejstarších dob do r. 1914, Díl II..Brno 1946
- KAMPER 1900 — Jaroslav KAMPER: Ruští umělci, výbor obrazů z první souborné výstavy ruských malířů v Praze. Praha 1900
- KONEČNÝ 1974 — Dušan KONEČNÝ: Cesty rozvoje a vzájemné vztahy ruského a československého umění. Praha 1974
- KOTALÍK 1977 — Jiří KOTALÍK (ed.): Ruské a sovětské umění z československých sbírek k 60. výročí Velké říjnové soialistické revoluce (kat. výst.). Praha 1977
- KOT'ATKOVÁ 1953 — Marie KOT'ATKOVÁ: Perly a perličky v koruně české slávy. In: Práce 9, 1953, 170, (18.07), 3
- KRÁKOR/KOPEČEK 2010 — Pavel KRÁKOR / Pavel KOPEČEK: Dějiny Československa. Praha 2010
- KROFTOVÁ 1948 — Jarmila KROFTOVÁ: Nakladatel B. Kočí. Praha 1948

- KUDĚLKA 1977 — Milan KUDĚLKA: Československá slavistika v letech 1918 – 1939. Praha 1977
- LJASKOVSKAJA 1982 — Olga LJASKOVSKAJA: Ilija Jefimovič Repin, život a tvorba 1844 –1930. Moskva 1982
- MASARYK 1995/1996 — Tomáš Garrigue MASARYK: Rusko a Evropa, Díl I./II.. Praha 1995/1996
- MÍŠKOVÁ/Franc/KOSTLÁN 2010 — Alena MÍŠKOVÁ / Martin FRANC / Antonín KOSTLÁN:
Bohemia Dota. K historickým kořenům vědy v českých zemích. Praha 2010
- NOVÁK 1928 — Arne NOVÁK: Josef Dobrovský. Praha 1928
- PACOVSKÝ 1925 — Emil PACOVSKÝ: Výstavy. In: Veraikon 11, 1925, 2, 60
- PACOVSKÝ 1930 — Emil PACOVSKÝ: Výstavy. In: Veraikon 16, 1930, 4, 92
- PACHUER 1930 — František PACHUER: Kulturní krinika. In: Lidové noviny 38, 1930, 209, 7
- PECH 2011 — Milan PECH (ed.): Obrazy národních umělců SSSR. In: Konec avantgardy? Od mnichovské dohody ke komunistickému převratu. Praha 2011
- PECH 2012 — Milan PECH: Výtvarná kultura Protektorátu Čechy a Morava (disertační práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). Praha 2012
- PFAFF/ZÁVODSKÝ 1957 — Ivan PFAFF / Vladimír ZÁVODSKÝ: Tradice česko – ruských vztahů v dějinách. Praha 1957
- REPIN 1901a — Ilija J. REPIN: Burláci. In: Rudé květy 1-3, 1901, 3, 46
- REPIN 1901b — Ilija J. REPIN: Ilija Rěpin. In: Volné směry 5, 1901, 7, 173–196
- REPIN 1953 — Ilija REPIN: Daleké i blízké: kniha vzpomínek a essayí. Praha 1953
- RIPKA 1944 — Huber RIPKA: S Východem a Západem. Londýn 1944
- ROUSOVÁ 2011 — Hana ROUSOVÁ: Konec avantgardy? Řevnice 2011
- SATURNÍK 1935a — Theodor SATURNÍK: Výstavní činnost. In: Ročenka Slovanského ústavu v Praze, 1935, 5-7, 68, 83
- SATURNÍK 1935b — Theodor SATURNÍK: Archiv slovanského ústavu. In: Ročenka Slovanského ústavu v Praze, 1935, 5-7, 102–103
- SATURNÍK 1935c — Theodor SATURNÍK: Úvod. In: Katalog retrospektivní výstavy ruského malířství XVIII.- XX. století, 1935, 3
- SATURNÍK 1936 — Theodor SATURNÍK: Činnost výstavní. In: Ročenka Slovanského ústavu v Praze, 1936, 8, 21

- STĚRNIN/ZUMR 1985 — Grigorij STĚRNIN / Josef ZUMR: Ilija Repin. Obrazy, kresby. Praha 1985
- ŠÁMAL/STARÁ 1956 — Jindřich ŠÁMAL / Dagmar STARÁ: Repin a Praha. Praha 1956
- ŠEVČÍK/MORGANOVÁ/DUŠKOVÁ 2001 — Josef ŠEVČÍK / Pavlína MORGANOVÁ / Dagmar DUŠKOVÁ: České umění 1938-1989. Praha 2001
- ŠOUREK/KOTALÍK 1947 — Karel ŠOUREK/ Jiří KOTALÍK: Čtyři rozpravy o malířství českém a sovětském. Praha 1947
- ŠUSTA 1925 — Josef ŠUSTA: Světová politika v letech 1871 – 1914, II. díl. Praha 1925
- ŠUSTA 1930 — Josef ŠUSTA: Světová politika v letech 1871 – 1914, V. díl. Praha 1930
- TÁBORSKÝ 1901a — František TÁBORSKÝ: Galerie Tretjakovská. Příspěvek k poznání uměleckých snah na Rusi. In: Volné směry 3, 1901, 6, 351–352
- TÁBORSKÝ 1901b — František TÁBORSKÝ: Slovo o ruském malířství do Repina. In: Volné směry 5, 1901, 7, 174–185
- TEJCHMANOVÁ 1993 — Světlana TEJCHMANOVÁ: Rusko v Československu (bílá emigrace v ČSR 1917-1939). Jinočany 1993
- TETZELI 2011 — Jiří TETZELI: Augustin Němejc malíř českého venkova. Plzeň 2011
- TYRŠOVÁ 1900 — Renata TYRŠOVÁ, Výstava ruských umělců. In: Osvěta 30, 1900, 7, 642
- URBAN 2000 — Otto URBAN: České a slovenské dějiny do roku 1918. Praha 2000
- VOLF/VOLF 1935 — Josef VOLF / Miloš Bohuslav VOLF: Příspěvky k životu a dílu Josefa Dobrovského. Praha 1935
- VYDRA 2017 — Zbyněk VYDRA: Dějiny Ruska. Praha 2017
- WEITENWEBER 1879 — Vilém WEITENWEBER, Umělecká výstava na Žofině. In: Světozor 13, 1879, 18, 210
- ZADRAŽILOVÁ / PECH 2011 — Lucie ZADRAŽILOVÁ / Milan PECH (ed.): Dvě významné instituce 1938-1948. In: Konec avantgardy? Od mnichovské dohody ke komunistickému převratu. Praha 2011
- [B], Výtvarné umění, Vereščagin o pokroku v umění, Světozor 20, 1886, č. 14, 12.03., s. 219–220
- [?], Výstava V Petrohradě a Moskvě, Volné směry 4, 1900, č. 1, s. 25
- [?], Umělecká a umělecko–průmyslová výstava Rakousko-Uherská v Petrohradě a Moskvě, Volné směry 3, 1899, č. 9, s. 495–496

- [?], K výstavě Peredvižníků, České Revue 4, 1900–1901, č. 1–6, s. 104, s. 106
- Rudé květy 1, 1901, č. 3, 1.08., s. 40–41
- [?], Výstava ruských peredvižníků, Národní listy 40, 1900, č. 134, 16.05., s. 3
- [?], Ze světa uměleckého, Plzeňské listy 36, 1900, č. 8, 11.01., s. 3
- [?], 65. výroční výstava Krasoumné Jednoty v Rudolfinu, Hlídka literární a umělecká, Akademie 8, 1904, č. 1–12, s. 221
- [?], I. J. Repin – ruské umění, Rozkvět 11, 1918, č. 15, s. 361
- [?], Výstavy, Volné směry 22, 1923–1924, č. 1, s. 224
- [?], Ilja Repin, exulanta, výstava v Praze, Výtvarné umění, Národní listy 63, 1923, č. 287, 19.10., s. 4
- [?], Ilja Repin, Výtvarné umění, Venkov 20, 1925, č. 57, 8.03., s. 2
- J. P., Pražské výstavy v únoru a březnu 1925, Volné směry, r. 23, č. 1, 1924–25, s. 252
- [?], Výstava Augustina Němejce a souborná výstava ruských umělců, Výtvarné umění, Národní listy 68, 1928, č. 49, 18.02., s. 4
- O. Filip, Souborná výstava ruských malířů, Československá republika 249, 1928, č. 49, 26.02., s. 7
- Pilas, Výstava Oskara Brázdy a souboru ruských umělců, Pražské výstavy, Rozkvět 23, 1930, č. 20, s. 13
- [N.], Z pražských výstav, Národní osvobození 7, 1930, č. 121, 3.05., s. 3
- [?], Gide a Anti-Gide, Přítomnost 19, 1945, č. 4, 01.01., s. 5
- [?], Výstava ruského malířství v Praze, Umění 8, 1934–1935, č. 1–10, s. 416–420

Katalogy výstav:

Spolek ruských umělců „Товарищество передвижных художественных выставок“
(kat. výst.), obrazarna J. V. Novákova „U Štajgrů“ v Praze 1900.

Ruští umělci, Jaroslav Kamper, Praha 1900.

Ilja Repin, síň Mánes v Praze 1923.

Ilja Repin, Jurij Repin a Vasil Levi, Galerie Antique v Praze 1923.

Ilja Repin, Jurij Repin a Vasil Levi, Obecní dům v Praze 1925.

Augustin Němejc a ruští umělci, Obecní dům v Praze 1928.

Oskar Brázda a soubor ruských umělců, Obecní dům v Praze 1930.

Obrazy malířů S.S.S.R., Alšová sín v Praze 1931.

Retrospektivní výstava ruského malířství XIII.-XX. století, Clam—Gallasův palác v Praze 1935.

Obrazy národních umělců SSSR, Slovanský ostrov v Praze 1947.

Ruské umění, Národní galerie v Praze 1953.

Internetové zdroje:

<http://artmnt.ru/collection.php?id=290>, vyhledáno 28.06.2020

<https://tinyurl.com/y7vsu6wq>, vyhledáno 25.05.2020

<https://artrz.ru/search/Репин%20выставка%201925/1805312751.html>, vyhledáno 18.03.2020

<https://www.rusmuseum.ru/about/>, vyhledáno 25.05.2020

<https://gavrilin-dshi.ru/skulptura/arest-propagandista-repin-opisanie-kartiny.html>, vyhledáno 1.07.2020

<http://ilyarepin.ru/?page=24c622ce-51c8-45f3-b427-8da5137ed5a5&item=27b2baf6-ad9a-4456-a6f4-95ae041858ad&type=page>, vyhledáno 1.07.2020

https://artchive.ru/ilyarepin/works/396918~Portret_Ferentsa_Lista, vyhledáno 1.07.2020.

<https://tinyurl.com/y8yyljnn>, vyhledáno 1.07.2020.

<https://tinyurl.com/y8yyljnn>, vyhledáno 1.07.2020.

<https://tinyurl.com/y8yyljnn>, vyhledáno 1.07.2020.

<https://www.wikiart.org/ru/ilya-repin/chernomorskaya-volnitsa>, vyhledáno 1.07.2020.

<https://www.wikiart.org/ru/ilya-repin/krestnyy-khod-v-dubovom-lesu-yavlennaya-ikona-1878>, vyhledáno 1.07.2020

<https://tinyurl.com/yax929xz>, vyhledáno 1.07.2020.

<https://artchive.ru/ilyarepin/works/387096~Ukrainka>, vyhledáno 1.07.2020.

https://artchive.ru/ilyarepin/works/578340~Krestnyj_khod_v_dubovom_lesu_Javlennaja_ikona, vyhledáno 1.07.2020.

<http://ilyarepin.ru/?page=0514c8f8-7755-4b94-a2a3-dade5e450e44&item=27b2baf6-ad9a-4456-a6f4-95ae041858ad&type=page>, vyhledáno 1.07.2020.

<http://ilya-repin.ru/artists2/repin4.php>, vyhledáno 1.07.2020.

https://artchive.ru/ilyarepin/works/385960~Parizhscoe_kafe, vyhledáno 1.07.2020.

<https://tinyurl.com/y6uw49uy>, vyhledáno 1.07.2020.

<http://ilya-repin.ru/family/repin2.php>, vyhledáno 1.07.2020.

https://sbirky.ngprague.cz/dielo/CZE:NG.O_7951, vyhledáno 1.07.2020.